

Jonge allochtonen en sport Publicaties en projecten

Een inventarisatie in opdracht van het ministerie van VWS

**Jantien van der Leest
Jan Janssens**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, januari 2006

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Publicaties	7
1.1 Algemene overzichtswerken en trendstudies	7
1.2 Empirische sportonderzoeken	14
1.3 Sportbeleidsanalyses, -adviezen en –evaluaties	29
1.4 Literatuurstudies en secundaire analyses sportbeleid	41
2. Projecten	49
2.1 Projectenbank NISB – BSI	49
2.2 Projectenbank NISB – Opvoeding door sport	53
2.3 Projectenbank NISB – BOS	57
3. Nabeschouwing	59

Inleiding

In de kabinetsnota *Tijd voor sport* is een beleidsprogramma *Meedoen allochtone jeugd door sport* opgenomen. Met het oog op de uitwerking van dit beleidsvoornemen heeft een inventarisatie en snelle analyse plaatsgevonden van onderzoeksliteratuur en beleidsinformatie over (jonge) allochtonen en sport. Het bijgaande overzicht van publicaties en projecten is hiervan het resultaat.

Voor deze inventarisatie zijn de bibliotheken van het Mulier Instituut en verschillende universiteiten geraadpleegd. De belangrijkste zoeksleutels waren: allochtonen, allochtone jeugd, integratie, sport en vrije tijd. Het literatuuronderzoek heeft zich in hoofdzaak beperkt tot Nederlandse bronnen. Een recente internationaal vergelijkende studie naar de wijze waarop in de verschillende lidstaten van de Europese Unie sport wordt ingezet in het kader van de multiculturele dialoog, en een Europese inventarisatie van good practices op het gebied van opvoeding door sport, vormen de bekende uitzonderingen op de regel. Gelet op de relatief beperkte ‘houdbaarheid’ van de informatie is de inventarisatie beperkt gebleven tot bronnen uit de laatste tien jaar.

De gevonden publicaties worden in hoofdstuk 1 in chronologische volgorde gepresenteerd in verschillende categorieën.

1. Algemene overzichtswerken en trendstudies;
2. Empirische sportonderzoeken;
3. Sportbeleidsanalyses, -adviezen en -evaluaties;
4. Literatuurstudies en secundaire analyses sportbeleid.

De verdeling van de publicaties over de verschillende categorieën is soms arbitrair. Verschillende publicaties kunnen feitelijk onder verschillende noemers worden gebracht. Binnen de categorieën is een chronologische volgorde aangehouden.

Uit alle verzamelde publicaties worden de bevindingen, conclusies en aanbevelingen die in het kader van deze inventarisatie relevant zijn, kort beschreven. In deze beschrijvingen is dicht bij de oorspronkelijke teksten gebleven. Veel zinsneden en tekstpassages zijn letterlijk overgenomen. Omwille van de leesbaarheid zijn daarbij niet steeds leestekens aangebracht. Ook de door verschillende auteurs gehanteerde terminologie is gehandhaafd.

Publicaties die wel geraadpleegd zijn, maar geen specifieke inzichten hebben opgeleverd die van betekenis zijn voor deze inventarisatie m.b.t. sport en (jonge) allochtonen, worden uitsluitend genoemd.

In aanvulling op dit literatuuroverzicht is ook informatie over projecten op het vlak van (jonge) allochtonen en sport uit de databanken van NISB gelicht, en in hoofdstuk 2 op een rijtje gezet. Voor de projecten geldt hetzelfde als voor de publicaties. De beschrijving is rechte reeks ontleend aan de beschikbare teksten uit een van de databanken. De projecten die niet expliciet op allochtone jeugd mikken, maar mogelijk wel mede gericht zijn op die doelgroep, blijven buiten beschouwing.

In de slotbeschouwing in hoofdstuk 3 worden de hoofdlijnen geschetst van de verschillende rapporten, artikelen, nota's en projectbeschrijvingen die in deze inventarisatie betrokken zijn en worden enkele concluderende opmerkingen gemaakt.

1. Publicaties

1.1 Algemene overzichtswerken en trendstudies

RMO, Integratie in perspectief. Advies over integratie van bijzondere groepen en van personen uit etnische groeperingen in het bijzonder. Advies 7, december 1998

Rijpma, S.G. en C. Roques, Diversiteit in vrijetijdsbesteding; rapportage van een onderzoek naar de deelname van Surinaamse, Turkse en Marokkaanse Rotterdammers van de 1e en 2e generatie aan onder andere cultuur, openlucht recreatie en sport in 1999, Rotterdam, 1999.

Deze rapportage doet verslag van de resultaten van analyses van de beantwoording van de vragen over sportdeelname onder Surinamers, Turken en Marokkanen van de 1e en 2e generatie in vijf Rotterdamse deelgemeenten, en onder een geselecteerde groep Rotterdammers.

Ook uit dit onderzoek blijkt dat de onderzochte allochtone groepen in vergelijking met hun autochtone referentiegroepen minder aan sport doen. Er is echter een groot verschil tussen de generaties. De sportdeelname van de 1^e generatie allochtonen blijft ver achter, terwijl de 2^e generatie allochtonen de achterstand ten opzichte van de autochtonen snel inlopen. Welke sport men doet lijkt niet te worden bepaald door etniciteit, maar door de ook bij autochtonen gebruikelijke factoren geslacht, leeftijd en opleiding.

Voor veel van de onderzochte onderwerpen kan worden geconcludeerd dat de tweede generatie Surinamers, Turken en Marokkanen in vergelijking met de eerste generatie bezig is met een inhaalslag ten opzichte van de autochtone bevolking. Dit komt mede doordat de tweede generatie én jonger én hoger opgeleid is dan de eerste generatie. De Surinamers lijken op veel terreinen meer dan de Turken en Marokkanen op de autochtone Rotterdammers. Hoewel de deelname van de onderzochte groepen allochtonen op veel gebieden (nog) lager is dan dat van de autochtonen is er een aantal vlakken waarop zij juist actiever zijn, zoals het bezoek aan buurtvoorzieningen. De onderzoekers constateren dat de sportdeelname van allochtonen in verschillende opzichten een generatie lijkt achter te lopen bij die van de autochtone bevolking. Zo doen de Surinamers, Turken en Marokkanen in dit onderzoek niet alleen minder aan sport, zij beoefenen ook meer dan de autochtone Rotterdammers nog de traditionele (team)sporten.

Er is een aantal aspecten waardoor allochtonen minder makkelijk in aanraking komen met sport. Wanneer het beleid er in slaagt om deze beperkende aspecten voor allochtonen te verminderen, is een verdere groei van de sportdeelname van allochtonen zeer goed mogelijk. De genoemde aspecten:

- Allochtonen komen minder dan autochtonen via ouders in aanraking met sport (socialisatie);
- Allochtonen wonen veelal in buurten waar relatief weinig openbare en semi-openbare ruimte is en waar een beperkte variëteit is in het sportaanbod (sportvoorzieningen en sportverenigingen);
- Allochtonen hebben doorgaans nog weinig ervaring met zelforganisatie en vrijwilligerswerk;

- Allochtonen ervaren de prijs die voor sport betaald moet worden (toegang, lidmaatschap, vervoer, attributen, e.d.) vaak als drempel.

ISEO, Integration Monitor 2000, Rotterdam, 2000.

RMO, Etniciteit, binding en burgerschap. Bijlage II: Eigenheid en diversiteit. In samenwerking met de Raad voor Openbaar Bestuur, april 2001.

Daal, H. van, Het middenveld als smeltkroes? Verschuivingen in deelname aan verenigingsleven en vrijwilligerswerk in multicultureel Rotterdam, Utrecht, 2001.

In dit onderzoek wordt getracht antwoord te vinden op de vraag in welke mate autochtonen en allochtonen participeerden in algemene en zelforganisaties en in hoeverre zij vrijwilligerswerk deden in het jaar 2000. Daarnaast is er gekeken in hoeverre personen uit verschillende bevolkingscategorieën informele hulp boden in datzelfde jaar.

Volgens de onderzoeker zijn allochtonen en autochtonen niet in sterke mate naar elkaar toegegroeid tussen 1994 en 2004, waar het om participatie in de civil society gaat. De participatie is bij veel allochtonen (behalve bij Surinamers) juist teruggelopen. De belangrijkste oorzaak van de terugloop is de secularisatie onder allochtonen. Deze terugloop in betrokkenheid bij religieuze organisaties lijkt echter nog niet gecompenseerd te worden door nieuwe vormen van participatie. Wel is de tweede generatie wat meer betrokken bij onder meer organisaties in de sport. Deze grotere betrokkenheid geldt echter niet voor alle bevolkingscategorieën, en er doen zich per bevolkingsgroep soms grote verschillen voor in de participatie van mannen. Overigens is het goed denkbaar dat veel allochtonen op zeer informele wijze bijeenkomen. Hier wordt in dit onderzoek verder niet op ingegaan.

Wanneer men kijkt naar participatie en vrijwilligerswerk in relatie tot achtergrondkenmerken dan kan hierover gezegd worden dat onder Turken en Marokkanen de participatie van mannen groter is dan die van vrouwen. Onder de andere allochtone groeperingen lijkt de participatie van vrouwen wat hoger. In beide gevallen waren verschillen in participatie binnen religieuze organisaties hiervoor verantwoordelijk. Verder zijn er niet veel significante verschillen tussen mannen en vrouwen in participatie en het doen van vrijwilligerswerk.

Verschillen tussen groeperingen in gemiddeld opleidingsniveau liggen niet ten grondslag aan de afstand tussen allochtonen en autochtonen in de mate waarin men vrijwilligerswerk deed. Overigens lijken hoger opgeleiden onder allochtonen, net als onder autochtonen, vaker de neiging te hebben om zich in te zetten voor vrijwilligerswerk.

De geringe deelname van allochtonen aan vrijwilligerswerk lijkt voor een deel te verklaren door hun geringe participatie binnen de georganiseerde verbanden. Dit betekent dat stimuleringsbeleid gericht op de vergroting van de participatie van allochtonen, bijvoorbeeld in sportverenigingen, nodig is.

Keune, C en Horsen, C. van, Gowricharn, R., en Duyvendak, J., Trendstudie allochtone jeugd: vooruitgang of stilstand?; maatschappelijke positie, beleid en onderzoek in de periode 1989-1998, Utrecht, 2002.

Deze trendstudie bestaat uit drie delen. Deel één gaat over de positie van allochtone jeugd in Nederland. In deel twee wordt het beleid voor allochtone jeugd in de periode van 1989 tot 1998 besproken en in deel drie wordt ingegaan op het onderzoek naar trends in de periode 1989 tot 1997 met betrekking tot allochtone jeugdigen.

Wanneer men kijkt naar de demografische trends dan kan geconcludeerd worden dat er in 1997 ruim 122 duizend meer jonge allochtonen van de tweede generatie zijn dan in 1990. Dit betekent dat er steeds meer allochtonen in Nederland zelf geboren worden. Het aandeel van de eerste generatie jeugdigen is sinds 1990 echter afgenomen, zowel in relatieve als in absolute zin. Immigratie lijkt een permanent verschijnsel te zijn. Immigratie is in afnemende mate het gevolg van gezinshereniging en in toenemende mate van gezinsvormende migratie en de immigratie van asielzoekers.

Met betrekking tot allochtonen in het onderwijs kan gesteld worden dat allochtone jongeren van de tweede generatie minder vaak voortijdig het onderwijs verlaten dan de eerste generatie allochtone jongeren. In vergelijking met autochtone jongeren is het percentage drop-outs onder allochtone jongeren van de tweede generatie nog relatief hoog onder Turken en Marokkanen. Het opleidingsniveau van de vier grootste allochtone groepen stijgt in de jaren 1988-1998. Het gerealiseerde opleidingsniveau blijft echter steken bij de lagere schoolsoorten omdat er ook een stijgende lijn is in het opleidingsniveau van autochtone jongeren.

Net zoals de onderwijspositie van allochtone jongeren gekenmerkt wordt door een verbetering enerzijds en een achterstand anderzijds. Een verbetering van de arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren blijkt uit de hogere arbeidsparticipatie en lage werkloosheid. Aan de andere kant blijft de werkloosheid onder allochtone jongeren hoger dan onder autochtone jongeren. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de verschillen tussen autochtonen en allochtonen kleiner worden. De arbeidskansen van allochtone jongeren zijn echter toch nog steeds kleiner dan die van autochtone jongeren.

In het tweede deel wordt het landelijke beleid geschetst in de periode van 1989-1998. Er wordt gekeken naar het algemene minderhedenbeleid, het welzijnsbeleid, het onderwijsvoorrangsbeleid en het arbeidsmarktbeleid.

In deel drie worden de trends besproken op gebied van onderzoek naar allochtone jeugdigen. Hierbij concluderen de onderzoekers dat de grote belangstelling voor onderzoek naar onderwijs waarschijnlijk van blijvende aard is. Daarnaast willen meerdere geïnventariseerde onderzoeken de leefsituatie of arbeidspositie van jonge allochtonen bestuderen. Opvallend is dat er enkele onderzoeken gedaan worden naar vriendschapsrelaties of sociale netwerken van jonge allochtonen.

RMO, Inburgering: educatieve opdracht voor nieuwkomer, overheid en samenleving, werkdocument 1, november 2003.

SCP, Rapportage minderheden 2003; onderwijs, arbeid en sociaal-culturele integratie.

In het laatste deel van deze rapportage wordt de sociaal-culturele integratie van de allochtonen in Nederland besproken. Hieruit komt naar voren dat Marokkanen en Turken minder sociale contacten met autochtonen onderhouden en dit minder wenselijk vinden dan Surinamers en Antillianen. Vooral Antillianen gaan vaak met autochtonen om. Bij de Surinamers en Antillianen onderhouden mannen wat meer contact met autochtonen dan de vrouwen. De mate van sociale afstand en het opleidingsniveau hangen sterk met elkaar samen. Wie hoger opgeleid is gaat vaker met autochtone Nederlanders om en heeft daar minder bezwaren tegen. Deze samenhang geldt voor alle groepen.

De bevindingen voor minderheden met een verschillende migratieachtergrond ondersteunen de gedachte dat met het verstrijken van de tijd en met de opeenvolging van generaties de contacten met autochtonen toenemen. Tweedegeneratie-minderheden gaan vaker om met autochtonen dan minderheden die behoren tot (verschillende categorieën van) de eerste generatie.

Het beeld kantelt wanneer in de tijd wordt vergeleken. De veronderstelling was ook hier dat in vergelijking met tien tot vijftien jaar geleden de 'eigenheid' van minderheidsgroepen steeds meer zou zijn verwaterd en dat minderheden in de richting van de autochtone samenleving zouden zijn opgeschoven. Zo absoluut is die ontwikkeling echter niet. Minderheden gaan in de vrije tijd vaker om met leden van de eigen groep dan pakweg tien jaar geleden. De sociale menging van verschillende etnische groepen heeft zich niet voorgedaan, ook niet bij de tweedegeneratie-Turken, -Marokkanen en -Surinamers. Dat in de onderzochte periode als gevolg van het gestegen aantal minderheden in de buurt de ontmoetingskansen met andere minderheden is toegenomen zal hierbij een rol spelen. Maar in deze periode zijn ook steeds meer minderheden in Nederland naar school geweest en aan het werk gegaan en steeds meer minderheden beheersen de Nederlandse taal. Desondanks verkeren minderheden, en Turken en Marokkanen in het bijzonder, in de vrije tijd vooral in eigen kring.

SCP, Rapportage sport 2003, SCP, Den Haag.

In Rapportage sport 2003 samengesteld door het SCP wordt ook aandacht besteed aan allochtonen in de sport. Zo wijst het onderzoek uit dat in 1999 66% van de autochtonen aan sport doet tegenover 52% van de allochtonen. Het zijn met name Turken en Marokkanen die weinig aan sport doen (38%). Het verschil in sportdeelname is bij jeugdigen al een stuk kleiner dan bij oudere allochtonen, hoewel het verschil nog steeds bestaat. Het zijn voornamelijk allochtone meisjes die weinig aan sport doen.

De meeste allochtonen beoefenen een teamsport. Duo- en solosporten worden door allochtonen veel minder beoefend in verhouding tot het aantal autochtone sporters dat aan dit soort sporten deelneemt. Daarnaast zijn allochtonen veel minder vaak lid van een sportvereniging. De allochtonen die wel lid zijn van een sportvereniging bekleden slechts zelden een kaderfunctie.

Tweede Kamer, Onderzoek integratiebeleid; Bruggen bouwen. vergaderjaar 2003-2004, 28 689, nr. 9, SDU, Den Haag, 2004

Met betrekking tot allochtone jongeren worden onder andere de volgende cijfers gepresenteerd:

- Jongeren uit minderheden zijn veel beter opgeleid dan ouderen, maar ook onder hen is het aandeel zonder startkwalificatie ongeveer 20 procentpunten hoger dan onder autochtone jongeren.
- Allochtone jongeren zijn oververtegenwoordigd onder de verdachten van een misdrijf (deze jongeren zijn 1,5 tot 6 keer vaker in de criminaliteitscijfers vertegenwoordigd dan autochtone jongeren).

Voor het onderwerp sport wordt verwezen naar de bronnenstudie, uitgevoerd door het Verwey-Jonker instituut.

Rijkschroeff, R., Duyvendak, J.W., & Pels, T., Bronnenonderzoek Integratiebeleid. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2003. Ook gepubliceerd als kamerstuk: Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28 689, nr. 11, SDU, Den Haag, 2004

Deelrapport 4 van het bronnenonderzoek gaat in op de resultaten van het integratiebeleid op het terrein van sport en recreatie. Aan de inhoud van de andere deelrapporten wordt hier voorbijgegaan.

Om het effect van sportactiviteiten te meten, is het van belang om eerst vast te stellen hoe groot de participatie van allochtonen in sport is. Een overzicht van de onderzoeken over de deelname van allochtonen in de sport in de afgelopen decennia maakt duidelijk dat er veel kwalitatieve informatie is verzameld over vooral de grootste groepen allochtonen. Kwantitatieve gegevens over allochtonen als geheel en vooral over 'kleinere' allochtone groepen zijn echter schaars.

De belangrijkste conclusie uit de literatuur over de mate waarin allochtonen in hun vrije tijd aan sport doen, is – helaas – dat daarover geen overeenstemming bestaat. De bevindingen in diverse onderzoeken lopen sterk uiteen. Meerdere redenen liggen hieraan ten grondslag, waaronder verschillen in leeftijd van de doelgroepen in de onderzoeken, hun culturele verschillen en niet te vergeten, variaties in de definitie van 'sport' en 'sporter'.

Een belangrijke breed gedeelde constatering is dat terwijl sportdeelname in de afgelopen twee decennia in het algemeen is toegenomen, de participatie van ouderen, allochtonen en gehandicapten achterblijft.

In het sport- en recreatiebeleid staan twee doelstellingen bovenaan de politieke agenda met betrekking tot allochtonen en integratie: verhogen van de deelname én integratie door (verhoogde) participatie. Uit het bronnenonderzoek blijkt dat beide doelstellingen slechts langzaam worden gerealiseerd en dat er serieuze twijfels rijzen over hun verdere realiseerbaarheid. Zo blijkt niet iedereen te willen sporten, en ook niet iedereen wil dit altijd gemengd doen. Los hiervan is het van belang vast te stellen dat de mogelijkheden van het beleid om dit te beïnvloeden beperkt zijn, want voornamelijk indirect. Of en in welke mate allochtone Nederlanders in hun recreatienetwerken in de

toekomst ook meer autochtonen zullen tegenkomen hangt namelijk sterk af van een aantal structurele kenmerken: hun opleidingsniveau en hunwerkervaring. Veranderingen in de *structurele* situatie blijken vooraf te gaan aan *culturele* veranderingen. Culturele integratie kan pas plaatsvinden wanneer er ook in de directe contacten kennis wordt opgedaan van de Nederlandse samenleving en er kennissen gemaakt kunnen worden. In die zin moet er, zo leert het bronnenonderzoek, van de vrijetijdsbesteding niet teveel worden verwacht, juist omdat grotendeels in andere sferen wordt bepaald wie men kent, met wie men vriendschappen kan opbouwen. De menging die vanwege functionele noodzaak op scholen en werk optreedt, manifesteert zich minder vanzelfsprekend in vrijetijdscontacten gebaseerd op verwantschap, vertrouwdheid, affiniteit en affectiviteit.

De conclusie lijkt te moeten luiden dat het sportbeleid een te grote broek aantrekt wanneer het zich meer wil richten op bevordering van sociale integratie dan op stimulering van sportdeelname. In de eerste plaats is het de vraag óf sport integrerend werkt; in de tweede plaats is het de vraag wat de overheid hierin kan sturen, gelet op de voorkeuren van betrokkenen, voorkeuren die de vrije tijd betreffen, een terrein waarop de overheid slechts bij uitzondering intervenueert. Bijdragen aan verhoging van sportdeelname van migranten lijkt de best begaanbare weg.

Rijkschroeff, R. et al., Aanvullend bronnenonderzoek Integratiebeleid. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2004. Ook gepubliceerd als kamerstuk: Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28 689, nr. 12, SDU, Den Haag, 2004

In de aanvullende bronnenstudie wordt o.a. ingegaan op de emancipatie van allochtone vrouwen en meisjes en wordt uitvoerig stil gestaan bij de organisaties van en voor minderheden. De sport is hierin geen apart aandachtspunt.

Ten aanzien van de emancipatie van allochtone vrouwen en meisjes wordt vastgesteld dat in de jongste generaties de verschillen tussen allochtone mannen en vrouwen in opleidingsniveau en leerprestaties snel kleiner worden. Ook op het punt van individualisering zijn belangrijke veranderingen gaande. Conformiteit geldt onder allochtonen in het algemeen als een centrale waarde, maar autonomie blijkt als waarde in opkomst.

De betekenis die de politiek aan zelforganisaties toekent is veranderd. In de jaren zeventig en tachtig werd benadrukt dat in eigen organisatie kracht kon worden opgedaan om vervolgens beter in de Nederlandse samenleving te integreren. In de jaren negentig is de benadering aanmerkelijk negatiever: hoe groter de oriëntatie op de zelforganisatie, hoe geringer de toenadering zou zijn tot de Nederlandse cultuur en de Nederlandse organisaties.

Op grond van het onderzoek wordt evenwel geconcludeerd dat de betekenis van zelforganisaties, in positieve dan wel in negatieve zin, niet moet worden overschat. Er zijn weinig aanwijzingen dat zij grote obstakels vormen voor integratie. Participatie in eigen kring en in de bredere samenleving gaan vaak samen.

CBS, Allochtonen in Nederland 2004, CBS, Heerlen, 2004.

RMO, Eenheid, verscheidenheid en binding. Over concentratie en integratie van minderheden in Nederland. Advies 35, februari 2005.

De centrale vraag in deze publicatie luidt: hoe kan de overheid de sociale samenhang bevorderen in een samenleving waarin zich concentratietrends voordoen langs etnische lijnen?

Met betrekking tot allochtonen in sport wordt er aandacht besteed aan de spreiding van sport in Amsterdam (Bijlage 2, Spreiding in Nederland). Het grootste deel van het sport- en recreatiebeleid is gedecentraliseerd over de stadsdelen. De hoofdlijnen en een deel van de budgetten zijn nog centraal gebleven, zoals sportaccommodaties en sportstimulering. De voor spreiding relevante beleidlijnen betreffen het sportbuurtwerk en de verenigingssport. In tegenstelling tot de algemene trend van bezuinigingen op de overheidsuitgaven, komen er in Amsterdam extra middelen voor het sportbeleid. Een eerste doelstelling is de kansarme jeugd aan het sporten te krijgen. Deze jeugd bestaat grotendeels uit allochtone kinderen. Een tweede doelstelling is om de allochtone jeugd meer bij sportverenigingen te betrekken. Het huidige beleid bevat de volgende instrumenten: de stadspas, het sportbuurtwerk en het sportstimuleringsprogramma 'Jeugdsport in Beweging' (JIPPIE-projecten). Men is afgestapt van de ondersteuning aan allochtone verenigingen. In die sfeer werden tot voor kort de projecten 'nieuwe leden' en 'vrijwilligers' aangeboden. Mensen die apart willen sporten, worden vanuit het beleid niet meer gestimuleerd.

Eigenlijk valt van het gevoerde beleid moeilijk te zeggen wat het nu precies voor de etnische samenstelling in de sport gedaan heeft. Volgens de Amsterdamse Sportmonitor (2003) is 11 procent van de sportende Amsterdammers in het bezit van een Stadspas en maakt 28 procent van hen gebruik van de pas om korting te krijgen op sportactiviteiten. In Amsterdam zijn er veel allochtone minima die naar het sportbuurtwerk gaan, maar de doorstroming naar reguliere verenigingen is over het algemeen niet zo groot. Het afschaffen van beleid dat er specifiek op gericht is allochtone verenigingen te ondersteunen, heeft als doel ze geen voorrang meer te geven, wat erop neer komt dat ze minder worden ondersteund. Mono-etnische sportverenigingen lijken in aantal niet gestegen. Sommige van oudsher autochtone verenigingen verkleuren, maar sommige allochtone verenigingen waar voorheen alleen leden van één enkele etniciteit kwamen, verkleuren ook in die zin dat er meerdere etniciteiten te vinden zijn, zoals bij voetbalvereniging Turkiyemspor. Of overheidsbeleid hier iets mee te maken heeft, is moeilijk te bepalen vanwege het autonome karakter van het veld en de indirectheid van de maatregelen.

SCP, WODC, CBS (2005), Jaarrapport Integratie 2005

1.2 Empirische sportonderzoeken

Schmeink, H., en Wolde, S.J. ten, Allochtonen en recreatie, Den Haag, 1998.

Deze verkennende studie beschrijft van de vier grootste groepen allochtonen in Nederland de vrijetijdsbesteding en het recreatiegedrag in het land van herkomst en in Nederland. Er is speciaal gekeken naar het gebruik van verschillende delen van de openbare ruimte, de activiteiten, de inrichtingswensen en de beperkingen in het recreatieaanbod.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de openbare ruimte een belangrijke plaats inneemt bij allochtonen. De openbare ruimte is voor allochtonen vooral een ruimte om samen te komen met gezin, familie of om gelijkgezinden te treffen. Allochtonen oriënteren zich minder op het buitenstedelijke groen. Daarnaast gaat de voorkeur uit naar recreatiemogelijkheden in de directe woonomgeving.

Er is een aantal verschillen in het recreatiegedrag en –voorkeuren tussen allochtonen en autochtone Nederlanders:

- Bij recreatieactiviteiten van allochtonen is primair het gezelschap bepalend. Bij autochtone recreanten staat de activiteit meer voorop.
- Allochtonen (met name Turken en Marokkanen) zijn meer geneigd om de omgeving te gebruiken, terwijl bij autochtone recreanten het genieten van de omgeving van groter belang is. Ook verschillen de delen van de openbare ruimte die gebruikt worden voor recreatie.
- Allochtonen recreëren vaak met gezin, familie en landgenoten. Het recreatiepatroon is heel groepsgericht. Daarnaast is het recreatiepatroon van Nederlanders veel individualistischer en het gezelschap is meer divers van samenstelling.
- Samenvattend zijn de activiteiten van allochtonen vooral stationair (bijvoorbeeld picknicken of barbecuen) terwijl autochtonen een veel mobieler recreatiepatroon vertonen (bijvoorbeeld fietsen of wandelen). Ook wijken de activiteiten van bepaalde groepen (mannen, vrouwen, jongens, meisjes) veel meer af van de activiteiten van overeenkomstige autochtone groepen. Dit laatste geldt met name voor Turken en Marokkanen.

Bij de tweede en latere generaties zijn de verschillen in recreatiebeelden tussen Nederlanders en allochtonen minder groot. De tweede en latere generaties willen integreren, maar dan wel met behoud van eigen cultuur. Activiteiten worden vooral ondernomen met eigen 'landgenoten'. Integratie met andere bevolkingsgroepen vindt vooral plaats met overeenkomstige sociaal-economische groepen, groepen die vergelijkbare kansen en bestedingsmogelijkheden hebben.

Boonstra, N., Duyvendak, J., Kraaijkamp, R. en Krouwel, A., Integratie door sport?; een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen, Rotterdam, 1998.

In dit rapport worden de bevindingen van het onderzoek naar de verschillen in sportparticipatie tussen allochtonen en autochtonen gepresenteerd. Daarnaast wordt de zichtbare etnische scheiding die binnen de sport aan het ontstaan is, besproken.

Uit het onderzoek blijkt dat onder andere allochtone jongeren een meer modulair en ad hoc sportgedrag vertonen. Daarnaast wijst het onderzoek uit dat het type sportbeoefening (individueel of in teamverband) en de organisatie om de sportbeoefening van grote invloed is op wie er toegang heeft en wie blijft participeren over een langere periode. Bij teamsporten, met name in de grotere verenigingen vinden de meeste problemen plaats, waardoor allochtonen eerder geneigd zijn af te haken.

De onderzoekers zien het bevorderen van de participatie als de eerste en noodzakelijke stap in het integratieproces. Gemeenten moeten eerst zorgen dat allochtone participeren in de sport, waarna het proces van integratie kan worden doorgezet op de niveaus van menging en interactie, en onderlinge betrokkenheid. ‘Nederlandse’ clubs hechten vaak veel waarde aan hun traditionele clubcultuur en zijn weinig flexibel. De onderzoekers hebben ondervonden dat voor velen het begrip integratie niet verwijst naar de wederzijdse ‘acceptatie’ van verschillende groepen, maar naar aanpassing van de minderheid aan de meerderheid.

Er worden aanbevelingen gedaan op verschillende gebieden; ten aanzien van het gemeentelijke beleid, ten aanzien van de sociale- en sportsector en ten aanzien van de sportverenigingen en de sportclubs. Een aantal van deze aanbevelingen is hieronder op een rijtje gezet.

Aanbevelingen ten aanzien van het gemeentelijke beleid:

- De gemeente (en de sociale sector) zouden zich meer moeten inzetten voor het verhogen van sportparticipatie binnen sportbuurtprojecten en sportverenigingen. Belangrijk is dat alle burgers de mogelijkheid krijgen om te sporten. Een begin kan zijn om bij de opgroeiende jeugd een sportieve attitude te stimuleren door o.a. de gymles een belangrijkere plaats te geven in het onderwijs, bijvoorbeeld door meer aandacht te geven aan (school)zwemlessen en sporttoernooien. Verder verdient het aanbeveling de groepen die bereikt moeten worden via het buurtwerk goede doorstroommogelijkheden te bieden naar sportverenigingen, sportclubs en sportscholen. Ook zou er meer met de commerciële sport moeten worden samengewerkt.
- Ten aanzien van het lokatie- en accommodatiebeleid zijn ook duidelijke interventies door de overheid nodig. Dit beleid raakt direct aan de ‘openheid’ van de voorzieningen. De verhuizing van de sportvoorzieningen uit de onmiddellijke woonomgeving moet worden omgekeerd en de gemeente moet voornamelijk kleinschalige en laagdrempelige sportvoorzieningen terugbrengen in de wijken. Verder moet de overheid een coördinerende rol vervullen in het optimaliseren van het gebruik van sportfaciliteiten op scholen en in buurthuizen. Ook kan de overheid zorgen voor gratis of minimaal goedkoper openbaar vervoer naar sportfaciliteiten voor jongeren.
- De gemeente zou de vraag naar categoriale sportbeoefening moeten honoreren. Gezien de grote behoefte onder bepaalde allochtone groepen om gesepareerd te sporten, zou de gemeente in de toekomst specifiek beleid voor deze groepen moeten ontwikkelen. Op deze wijze kan de overheid haar vraaggerichtheid waarmaken en

beter inspelen op de vraag van moderne sporters naar een gevarieerd en wisselend aanbod.

Aanbevelingen ten aanzien van de sportverenigingen en sportclubs:

- De ervaring leert dat de instroom van een grote groep allochtonen gepaard kan gaan met een aantal interne problemen. De meeste van deze problemen zijn heel concreet: het te laat betalen van contributie, niet na komen van afspraken, enzovoorts. Tegelijkertijd ontstaan er misverstanden door miscommunicatie tussen het kader en de betrokkenen (sporters en ouders). Met het aanstellen van specifieke, daarvoor gekwalificeerde contactpersonen kan een brug functie tussen vereniging en ouders worden gecreëerd.
- Sportverenigingen moeten zich realiseren dat het streven naar assimilatie (totale aanpassing) van nieuwe leden tot grote interne problemen kan leiden en uiteindelijk tot ledenverlies. Praktische adviezen: Zorg voor een multiculturele sfeer, zet allochtoon kader in, sta open voor allochtone teams in 'algemene' verenigingen.
- De oprichting van een klankbordgroep voor sportverenigingen, met daarin opgenomen die verenigingen die ervaring hebben met de instroom van en de omgang met nieuwe groepen, zou zeer nuttig kunnen zijn.
- Bij vroegtijdige signalering van 'integratie'- problemen binnen de vereniging zouden betrokkenen dit kenbaar moeten maken bij de gemeente, op wiens steun vervolgens gerekend zou moeten kunnen worden.

Janssens, J., Etnische tweedeling in de sport. Arnhem, 1999.

In dit onderzoek naar etnische tweedeling in de sport in Nederland komen verschillende vormen van etnische concentratie aan de orde, zoals de samenstelling van allochtone teams, de oprichting van eigen verenigingen en de opzet van eigen competities. Er wordt ingegaan op oorzaken en gevolgen van etnische tweedeling in de sport. Daarnaast worden de beleidsmogelijkheden verkend om etnische tweedeling tegen te gaan.

Concentratie van allochtonen in de sport, is anders dan op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in de volkshuisvesting, niet zozeer het gevolg van een gebrek aan keuzemogelijkheden, als wel het resultaat van individuele keuzevrijheid. Uit het onderzoek is gebleken dat de concentratie van allochtonen in de sport in de afgelopen jaren is toegenomen, terwijl de separatie is afgenomen. Er zijn dus wel steeds meer situaties ontstaan waarin sprake is van onevenredige spreiding van autochtone en allochtone sporters, maar het is niet zo dat autochtonen en allochtonen ook vaker gescheiden van elkaar zijn gaan sporten. De concentratie van allochtonen in de sport houdt uiteraard (ook) verband met de onevenwichtige ruimtelijke spreiding van allochtonen.

Er bestaat een positieve relatie tussen etnische concentratie aan de ene kant en sportdeelname en kadervorming aan de andere kant. Het bestaan van eigen verenigingen en eigen teams is bevorderlijk voor de participatie van allochtonen in de sport. Voor een aanzienlijk aantal allochtonen is het geen keuze tussen sporten in eigen kring of gemengd sporten, maar tussen sporten in eigen kring of niet sporten. In de wetenschap dat er voor allochtonen relatief weinig mogelijkheden zijn om in eigen kring te sporten, lijkt de conclusie dan ook gerechtvaardigd dat de sportparticipatie van allochtonen aanzienlijk hoger zou kunnen zijn wanneer allochtone sport initiatieven (meer)

gestimuleerd worden. Vooral de nog altijd zeer lage sportdeelname van allochtone vrouwen en meisjes zou wel eens flink kunnen groeien, wanneer er een ruimer aanbod van eigen activiteiten zou zijn.

Gelet op de positieve effecten van zelforganisatie door allochtonen, moet worden vastgesteld dat het tweesporenbeleid op lokaal niveau ten onrechte is afgedankt. Om de participatie van allochtonen in de sport te bevorderen, als ook om kaderwerving en –vorming onder allochtonen te stimuleren, is het wenselijk om allochtone sportinitiatieven (opnieuw) te ondersteunen in plaats van te ontmoedigen. Dat laat onverlet dat ook het andere spoor – de reguliere sport toegankelijker maken voor allochtonen – (meer) aandacht zou moeten (blijven) krijgen.

De onderzoeker is van mening dat het niet voldoende is om het tweesporenbeleid in ere te herstellen. Wie de ogen niet wil sluiten voor de negatieve gevolgen van concentratie en separatie van allochtonen in de sport, zou ook de verhoudingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen in de sport voorwerp van beleid moeten maken.

De onderzoeker komt tot de volgende aanbevelingen:

- Sportbonden zouden trainers met een allochtone achtergrond kunnen werven en kunnen opleiden tot ‘trouble-shooters’. Deze zouden vervolgens tijdelijk kunnen worden gedetacheerd bij verenigingen die veel allochtonen in de gelederen hebben.
- Om de relatie met de allochtone clubs te verbeteren, informatie uit te wisselen, problemen te bespreken en onderlinge samenwerking te bevorderen, zouden sportbonden periodiek rondetafelgesprekken kunnen organiseren met allochtone verenigingsbestuurders.
- Sportbonden en scheidsrechtersverenigingen zouden in scholing en begeleiding van scheidsrechters meer aandacht kunnen schenken aan de omgang met allochtone sporters en teams. Elementen uit het themaprogramma ‘arbitrage & allochtonen’ zouden kunnen worden ingepast.
- Sportbonden zouden in hun tuchtrecht ook alternatieve straffen kunnen opnemen. Er zou kunnen worden geëxperimenteerd met bijvoorbeeld een verplichte scheidsrechterscursus of het verplicht bijwonen van een spelregelbijeenkomst, in plaats van een schorsing of boete.
- Ook administratieve fouten en gebreken zouden door sportbonden alternatieve sancties kunnen worden toegepast: administratieve lessen in plaats van boetes.
- Sportbonden zouden richtlijnen kunnen uitvaardigen voor clubs, teams en scheidsrechters die zich voorbereiden op wedstrijden waaraan allochtone teams deelnemen en/of autochtonen en allochtonen tegenover elkaar kunnen komen te staan.
- Sportbonden zouden richtlijnen kunnen uitvaardigen voor clubs, teams en scheidsrechters die betrokken zijn geraakt bij excessen.
- Sportbonden zouden ook richtlijnen kunnen opstellen voor inpassing van allochtone vriendenteams. Daarin zou duidelijk moeten worden gemaakt welke beleidsruimte clubs in dit opzicht hebben (anti-discriminatiebepalingen) en welke onderwerpen bijzondere aandacht vragen (begeleiding, aantal spelers, uitwisseling spelers met andere teams, bijdrage aan vrijwilligers werk, formele rechten en plichten, enz.)
- Er zouden door sportbonden, provinciale sportraden of lokale overheden initiatieven kunnen worden genomen om contact en samenwerking tussen autochtone en allochtone clubbestuurders te bevorderen. Er zou uitwisseling van kennis en ervaring kunnen plaatsvinden.

- Er zijn in de afgelopen jaren al veel producten en diensten ontwikkeld met betrekking tot sport en allochtonen. Door een betere marketing zouden veel meer verenigingen hiervan profijt kunnen hebben.
- Er zou een campagne gestart kunnen worden tegen agressie en discriminatie in de sport.
- Er zou een campagne kunnen worden gestart om te bevorderen dat bonden en verenigingen zich meer bewust worden van de gevolgen van demografische veranderingen. Sportbonden en sportverenigingen die in hun ledenbestand weinig of geen allochtonen hebben zouden ervan doordrongen moeten worden dat zij, uit sociale overwegingen en uit eigen belang, zich meer moeten gaan inspannen om aantrekkelijker en toegankelijker te worden voor allochtonen.
- In het verlengde van de vorige suggestie ligt er ook voor lokale overheden een taak om op verenigingsniveau een diversiteitsbeleid te propageren en te ondersteunen. De mate van diversiteit in het ledenbestand en/of de intensiteit van beleidsinspanningen om meer diversiteit te bereiken, zou als richtsnoer kunnen fungeren bij extra subsidiëring van verenigingen.
- Lokale overheden zouden verenigingen met veel of uitsluitend allochtonen (tijdelijk) professionele ondersteuning kunnen bieden (inschakeling opbouwwerkers ten behoeve van de sport), of zouden een beperkte professionalisering van het verenigingskader financieel kunnen stimuleren.
- Lokale overheden zouden het gebruik van de bestaande individuele subsidiemogelijkheden voor de kosten van sportbeoefening, eer kunnen propageren. Aanvraagformulieren zouden ook via verenigingen kunnen worden gedistribueerd.
- Lokale overheden zouden nieuwe en meer permanente vormen van sportstimulering kunnen faciliteren die duurzame sportbeoefening door minder draagkrachtigen in verenigingsverband mogelijk maken.

Andel, A. van, Buitenspel?; een inventariserend onderzoek naar de toegankelijkheid van Zaanse voetbalverenigingen voor vrouwen, allochtonen, ouderen, gehandicapten, homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, Zaandam 1999.

Verslag van een onderzoek van het anti-discriminatie bureau Zaanstreek naar de toegankelijkheid van Zaanse voetbalverenigingen voor vrouwen, allochtonen, gehandicapten, homoseksuelen en ouderen. Met betrekking tot de toegankelijkheid van allochtonen concludeert Andel dat bij de meeste Zaanse voetbalverenigingen wel allochtonen lid zijn, maar dat allochtonen geen onderdeel uitmaken van de doelgroep bij het werven van (kader)leden. Binnen de meeste Zaanse voetbalverenigingen is er sprake van een Hollandse sfeer, waarbij er nauwelijks aandacht wordt besteed aan de wensen en behoeften van de allochtonen. De meeste verenigingen staan negatief tegenover allochtone teams binnen de vereniging en zien het liefst gemengde teams met autochtone en allochtone spelers, omdat de kans op escalaties dan kleiner zijn.

De meeste aanbevelingen die Andel noemt hebben betrekking op de discriminatieproblematiek. De volgende aanbevelingen zijn wellicht wel interessant in het kader van 'Meedoen allochtone jeugd door sport':

- Verenigingen moeten meer aandacht besteden aan de wensen van allochtone leden zodat activiteiten ook op de behoeftes van hen kunnen worden afgestemd. Volgens Andel (1999) kan de deelname van zowel autochtone als allochtone leden aan activiteiten de sociale integratie bevorderen.
- Wanneer allochtone jeugd lid wordt van een vereniging dan is het verstandig om een gesprek met de ouders aan te gaan en daarbij te benadrukken dat participatie

- van hen en van het kind dat lid geworden is, erg gewaardeerd wordt en dat het van belang is bij het functioneren van een vereniging.
- Het verdient aanbeveling dat verenigingen zich actiever opstellen om allochtoon kader te werven. Het persoonlijk benaderen van allochtone leden kan hierbij een sterk positieve uitwerking hebben.
  - Wanneer allochtone leden aangeven dat ze een kaderfunctie willen vervullen dan moeten zij, wanneer dit nodig wordt geacht, de mogelijkheid krijgen om (extra) begeleiding/scholing te krijgen. Op deze manier kunnen allochtonen met weinig ervaring of die wat onzeker zijn over hun kennis of vaardigheden toch in aanmerking komen voor een kaderfunctie.

Anthonissen, A. en Eekeren, F. van, Interculturalisatie: nieuwe kansen in de sport, Utrecht 2000.

Het project *Interculturalisatie: nieuwe kansen in de sport* is in het kader van het programma *Interculturalisatie* door het Centrum voor Beleid en Management van de Universiteit Utrecht uitgevoerd in opdracht van de afdeling Sport & Recreatie van de gemeente Utrecht. Het project richt zich op de interne organisatiedynamiek van voetbalverenigingen in grootstedelijke achterstandswijken, in dit geval de Utrechtse wijken Kanaleneiland, Hoograven en Lunetten. Interculturalisatie draait hierbij, in overeenstemming met het beleid van de gemeente Utrecht, niet alleen om participatie, maar ook om aspecten als bewustwording, communicatie en beeldvorming. Om sociaal-culturele aspecten extra aandacht te geven is bij dit project het opbouwwerk, deskundige op het gebied van sociaal-culturele vraagstukken, als ondersteuning ingezet.

Uit zowel de interventies als de achterliggende processen van interculturalisatie zijn een aantal praktische randvoorwaarden afgeleid om het betrekken van ouders te stimuleren en soortgelijke projecten in de toekomst vorm te geven en nieuwe kansen te benutten:

Projectniveau: inhoud en proces

1. Het is noodzakelijk te communiceren met de ouders van leden. Dit betekent investeren in de relaties.
2. Openheid ten aanzien van inbreng van ouders, bijvoorbeeld als het gaat om aanpassen van de organisatie, inrichting en assortiment van de kantine etc.
3. Aanwezigheid van lange termijnbeleid gericht op vrijwilligers. Er dient begeleiding aanwezig te zijn voor (nieuwe) vrijwilligers en kaderleden. Niet alleen werven, maar ook begeleiden.
4. Projecten dienen een lange looptijd te hebben.
5. Er dient voldoende draagvlak en betrokkenheid te zijn binnen de vereniging. Dit houdt onder meer in dat er communicatie moet plaatsvinden met de leden.
6. Er dient duidelijkheid te zijn omtrent contactpersonen.
7. Het project dient concrete aangrijpingspunten en doelen te hebben.
8. Er dient helderheid te zijn over verwachtingen en deze moeten regelmatig besproken worden.
9. Tussen verenigingen en ondersteuners moet vertrouwen bestaan.
10. Voor een goed verloop dient een intermediair/trekker van het project aanwezig zijn.
11. Betrokkenen dienen voldoende tijd te kunnen investeren.
12. De verantwoordelijkheden van professionals en vrijwilligers dienen expliciet gedefinieerd te worden.

Aansturing

1. Er dient duidelijkheid te zijn over vorm en inzet van ondersteuning (ondersteunen t/m faciliteren).
2. Verenigingsstructuur en bestuur (ondersteunen t/m faciliteren) dient goed te functioneren.
3. Er dient duidelijkheid omtrent projectverantwoordelijkheid te zijn.
4. Aansturing richten op spanning vrijwilliger-professional.

Vervolgens zijn er aanbevelingen geformuleerd. Deze liggen enerzijds op projectniveau, zoals het nadruk leggen op het sociale aspect van de club, het zorgen voor kleine projecten met snelle resultaten en het temperen van te hoge verwachtingen. Anderzijds worden aanbevelingen gedaan op het gebied van aansturing van de betrokken partijen.

Jókövi, E.M., Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte, Wageningen, 2001.

In dit rapport wordt ingegaan op de vraag of verschillen tussen allochtonen en autochtonen in de deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte voor de tweede generatie wel of niet kleiner worden dan voor de eerste generatie. Voor elf binnen- én buitenstedelijke vrijetijdsactiviteiten is daarbij nagegaan in hoeverre de deelname aan elk van deze activiteiten kan worden verklaard door sociaal-economische én etnisch-culturele kenmerken. Voor vrijetijdsactiviteiten waarin de eerste generatie veel minder participeert dan de autochtonen, blijkt dat de tweede generatie daarin wel al meer participeert dan de eerste generatie, maar tegelijkertijd vaak toch nog minder dan de autochtonen. Oorzaken zijn zowel de afname van de (remmende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond voor de tweede generatie als de verbetering van de sociaal-economische situatie van de tweede generatie ten opzichte van de eerste. Opmerkelijk genoeg is er overigens geen afname van de invloed van de etnisch-culturele achtergrond bij die activiteiten waar de eerste generatie méér aan deelneemt dan de autochtonen (o.a. bezoek aan speeltuin/-veld, rondwandelen in de binnenstad). De allochtonen in het onderzoek zijn Turken, Marokkanen en Surinamers uit Rotterdam. De autochtonen in het onderzoek zijn eveneens inwoners van Rotterdam.

Elling, A., Sport verbreedert; praktijk of mythe?; sociale netwerken en omgangs(v/n)ormen van jongeren in de sport, Arnhem, 2001.

In dit tweede deel van de reeks: Waarden en normen in de sport wordt verslag gedaan van het onderzoek naar de relatie tussen sportdeelname, vriendschapsnetwerken en waarden en normen onder jongeren en de daarbij optredende integrerende en differentiërende processen naar sekse en etniciteit.

De meest beoefende takken van sport zijn voetbal (34 procent) en fitness (22 procent). Voetbal is vooral populair onder jongens, maar ook meer onder autochtonen dan onder allochtonen. Fitness scoort hoog onder alle groepen, maar wordt vooral beoefend door allochtone meisjes.

Wat etniciteit betreft sporten ongeveer evenveel jongeren in een groep met alleen Nederlanders als in etnisch gemengd verband. De meeste jongeren geven aan dat het hen qua etniciteit niet uitmaakt net wie ze sporten. Toch zegt ook 12 procent van de autochtone jongeren (waarvan 69 procent jongens) bij voorkeur met ‘Nederlanders’ te sporten, terwijl relatief evenveel allochtone jongeren (waarvan 92 procent jongens, met name Surinamers en Marokkanen) aangeeft liever met jongeren uit de eigen etnische groep te sporten.

De meeste respondenten zeggen vrienden te hebben gemaakt in de sport, waarmee ze ook buiten de sport om diverse activiteiten ondernemen. Toch blijken sportcontacten vaak minder intensief dan de contacten met overige vrienden die ze (ook) via school of buurt kennen. Dat goede sociale contacten in de sport voor jongeren wel van belang zijn, blijkt uit het feit dat bijna een derde bij voorkeur kiest om samen met vrienden te sporten. Een vijfde geeft de voorkeur aan sporters van hetzelfde niveau en de helft zegt dat het hen niet uitmaakt.

Wanneer gelijke participatie wordt nagestreefd, is de vraag door wie de participatienormen worden bepaald. Sport is onderdeel van de vrije tijd, en dient derhalve naar eigen wens te worden ingevuld. Een soortgelijke redenering geldt in relatie tot diverse omgangsvormen. De deelname van meisjes en jongens en de vertegenwoordiging van allochtone jongeren hoeft niet in alle takken van sport evenwichtig te zijn. Gezien het belang dat veel jongeren hechten aan sociale relaties, houden sportverenigingen hier over het algemeen te weinig rekening mee. In plaats van te selecteren en categoriseren op basis van vaardigheden, leeftijd en sekse lijkt het aanbevelingswaardig om jongeren meer keuzes en mogelijkheden te geven in de totstandkoming van teams en groepen, onder andere in relatie tot sekse en etniciteit. Wel moet worden opgepast dat het zich grotendeels terugtrekken in ‘eigen kring’ (door zowel allochtonen als autochtonen) leidt tot actieve uitsluiting en stigmatisering.

Uit het onderzoek komen diverse aanbevelingen voort. Enkele ervan luiden:

- Bij het sportaanbod voor jongeren moeten scholen en gemeenten rekening houden met uiteenlopende wensen en voorkeuren, waarbij ook het belang van een brede oriëntatie voor iedereen onderkend wordt.
- Binnen de sport zou meer aandacht moeten komen voor en correctie op vrouw- en homo-onvriendelijk taalgebruik en gedrag.
- Binnen sportverenigingen zou meer aandacht en begrip moeten zijn voor sociale relaties en motieven van sporters en zouden meer mogelijkheden moeten bestaan om sportgroepen (o.a. apart en gemengd naar sekse en etniciteit) samen te stellen.
- Binnen het onderzoek naar en beleid over jeugd en sport moeten behalve positief gewaardeerde invloeden van sportparticipatie op omgangsvormen en –normen van jongeren ook de negatieve aspecten en invloeden worden onderkend.
- Overheden moeten niet te veel verwachtingen hebben van de sport als het gaat om het spontaan optreden van etnisch ‘gemengde’ vriendschappen.

Lagendijk, E. en Perrels, B., In of uit? Een onderzoek naar processen van toetreding tot de sport, Amsterdam, 2001.

Rapport van een casestudy naar de processen van in- en uitsluiting die zich voordoen in de sport. Uit dit onderzoek kwam onder andere naar voren dat veel sportclubs zich bewust of onbewust afsluiten van allochtonen door een cultuur uit te dragen die voortvloeit uit een jarenlange traditie van autochtoon bestuur, beheer en activiteiten programma. Beeldvorming speelt hierbij ook een rol: menig verenigingsbestuur verkondigt de stelling dat allochtonen extra problemen met zich mee brengen, waar de club vervolgens op in zou moeten spelen. Omgekeerd geldt dat groepen allochtonen soms liever in eigen kring sporten.

Het sportbuurtwerk werkt insluiting van allochtonen in de hand door samen met jeugdwerk sportactiviteiten op te zetten of door samen te werken met allochtone zelforganisaties. Hierdoor bestaat er een kans dat er gescheiden sportcircuits ontstaan doordat autochtonen meer sporten bij sportclubs en dat allochtonen meer sporten in eigen kring of bij het sportbuurtwerk. Doordat de sportstimulering van doelgroepen door de lokale overheid en welzijnsinstellingen zich grotendeels afspeelt buiten de georganiseerde sport, wordt de kans gemist om ledenwerving van sportverenigingen te bevorderen. Daarnaast wordt hierdoor nauwelijks ingespeeld op de mogelijkheden tot verdergaande vormen van sociale integratie in de sport.

Dit rapport bevat verschillende aanbevelingen die hier in het kort worden weergegeven.

Gemeenten:

- Om toetreding tot de sport in de directe woonomgeving te bevorderen zijn twee zaken van fundamenteel belang: de aanwezigheid van laagdrempelige sportvoorzieningen en professionele begeleiding bij werving en stimulering.
- Gemeenten dienen, zowel in de voorbereiding en in uitvoering van het sportstimuleringsbeleid, de samenwerking met strategische partners op wijkniveau te intensiveren.
- Gemeenten zullen hun zorg voor een goede infrastructuur moeten omzetten in maatregelen die leiden tot een adequate ondersteuning van het particuliere initiatief.

Sportaanbieders:

- Sportverenigingen zouden net als veel particuliere sportscholen regelmatige marktanalyses uit moeten voeren om zo het aanbod en de service goed af te kunnen stemmen op de vraag.
- Sportverenigingen zouden beter kunnen samenwerken met andere sportverenigingen of instellingen om zo bijvoorbeeld meer leden aan te trekken.

Scholen:

- Kwalitatief goed bewegingsonderwijs legt een vruchtbare voedingsbodem onder het sport- en beweeggedrag van leerlingen. Het inzetten van meer vakleerkrachten kan hieraan bijdragen. Daarnaast valt er te denken aan naschoolse opvang. Samenwerking van scholen met bijvoorbeeld sportaanbieders uit de omgeving kan leiden tot efficiencywinst op het terrein van accommodatie, personeel, kader en financiën.

- Het onderwijs dient gymnastieklokalen te moderniseren en op eigen wijze in te richten, met als uitgangspunt het leerplan bewegingsonderwijs en het medegebruik door een of meerdere sportverenigingen.

Brug, H. van der, en Horstmanshoff, M.A., Sportgedrag Jongeren in Amsterdam, Amsterdam, 2001.

De stichting sportinitiatieven Amsterdam verleende een opdracht aan de universiteit van Amsterdam om een onderzoek uit te voeren naar een visie met betrekking tot de ontwikkeling van de sportstructuur in Amsterdam. In dit rapport staan de resultaten van dit onderzoek. Hierin komen onder andere de volgende onderwerpen aan de orde: sportgedrag, jongeren en vrije tijd, etniciteit, de kwaliteit van sportbeoefening, maatschappelijke ontwikkelingen en verenigingen.

Met betrekking tot allochtone jeugd in de sport kan het volgende geconcludeerd worden:

- Allochtone meisjes/vrouwen doen veel minder aan georganiseerde sport dan (allochtone) jongens. Hieraan liggen religieuze en culturele oorzaken ten grondslag. De voorkeur van allochtone meisjes gaat uit naar niet-competitieve sporten, zoals fietsen, zwemmen, bewegen op muziek, aerobics en zelfverdediging.
- De afkomst van kinderen is mede bepalend voor de belangstelling voor een bepaalde sport. Allochtonen kiezen vooral voor sporten die een mondiale populariteit genieten (voetbal, basketbal), of voor een sport die in het land van herkomst een grote populariteit kennen. Daarnaast is sport op school voor alle kinderen de meest voor de hand liggende manier kennis te maken met verschillende takken van sport. Doordat veel allochtone ouders onbekend zijn met de Nederlandse sportcultuur krijgen allochtone kinderen minder vaak de gelegenheid om buiten school sport te beoefenen.
- Volgens van der Brug en Horstmanshoff hebben allochtone jongeren een minder grote voorkeur voor het sporten in eigen teams dan volwassenen, omdat zij via school doorgaans meer contacten met leden van andere bevolkingsgroepen hebben dan volwassenen.
- De volgende cultuurverschillen (zie Hofstede, 1991) zijn ook van invloed op het sportgedrag van allochtone jongeren: is er sprake van een individualistische of collectivistische samenleving, van een feminiene of masculiene samenleving, hoe staat men tegenover gezag, en hoe gaat men om met conflicten, waaronder het beheersen van agressie en het uiten van andere gevoelens, zoals winst en het verlies in de sport?

Boonstra, N, Keune, C en Overgaag, A., Mijn vrienden ken ik van de straat: vrijetijdsbesteding van jonge Turken en Marokkanen in de openbare stedelijke ruimte, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2002.

Uit dit rapport blijkt dat de onderzochte groepen in de openbare stedelijke ruimte nauwelijks nieuwe contacten leggen. De respondenten besteden hun vrije tijd vooral met de eigen etnische vriendengroep en de eigen sekse. Het vrijetijdsgedrag draagt dus nauwelijks bij aan menging, maar wel aan sociale cohesie. Sociale verbanden met een meer homogeen karakter worden door de vrijetijdsactiviteiten versterkt. Wel brengen

hoogopgeleide jonge Turken en Marokkanen hun vrije tijd door met een meer gemêleerd gezelschap dan laagopgeleiden. Dit zou erop kunnen wijzen dat met een stijgend opleidingsniveau integratie in de betekenis van menging zou toenemen. Hoogopgeleiden hebben tevens een grotere actieradius in hun vrijetijdsbesteding en meer ruimtelijke keuzemogelijkheden.

De aanbevelingen van dit rapport hebben betrekking op de aanpassing en ontwikkeling van de openbare stedelijke ruimte. Deze aanbevelingen hebben geen betrekking op sport.

Elling, A., Ze zijn er (niet) voor gebouwd; in- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit, Nieuwegein, 2002.

Dit academische proefschrift beschrijft de historische en hedendaagse betekenisrelaties tussen sport, sekse en etniciteit. Elling heeft onderzocht op welke wijze sociale in- en uitsluiting in en door sport plaatsvindt. Daarnaast heeft ze gekeken welke overeenkomsten, verschillen en onderlinge interacties er bestaan tussen in- en uitsluiting naar sekse en etniciteit.

Sport is een sociale praktijk waarin zeker sprake kan zijn van individuele ontplooiing, sociale identificatie en versterking van sociale cohesie. Uit het onderzoek komt echter naar voren dat emanciperende en integrerende ontwikkelingen steeds gepaard gaan met reflectie en ondersteuning van hegemoniale machtsstructuren en culturele normbeelden. Vanwege de complexiteit en complementariteit van in- en uitsluitingsprocessen, de specificiteit en interacties tussen diverse (geconstrueerde) identiteiten en de nog meer voortschrijdende pluriformisering van de sociale praktijk sport, is sport niet het 'ideale' integratiemiddel dat wel door vele beleidsmedewerkers als zodanig gezien wordt.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat van alle jongeren, allochtone meisjes het minst aan sport doen. Turkse meisjes blijken het minst te participeren in sport, gevolgd door Marokkaanse en Surinaamse meisjes die ongeveer evenveel aan sport doen. Autochtone jongens sporten van iedereen het meest in georganiseerd clubverband en allochtone meisjes het minst.

Met betrekking tot etnische groeperingen kan geconcludeerd worden dat autochtonen het meest sporten met andere autochtonen en dat allochtonen over het algemeen sporten in etnisch gemengde groepen. Het is de vraag of specifieke groeperingen niet met andere groeperingen willen sporten of dat zij de mogelijkheid niet hebben of misschien dat het hen niet toegestaan wordt.

De uitkomsten van het onderzoek laten niet alleen zien dat sport wederzijds respect en integratie stimuleert, maar ook dat sport onderscheidend en discriminerend kan werken. Dit heeft met name te maken met de stereotypering op basis van geslacht en etniciteit. Zo worden bepaalde sporten meer gezien als meisjes- dan wel jongenssporten, en wordt er gedacht dat donkere mensen beter zijn in sommige takken van sport omdat ze beter atletisch gebouwd zouden zijn.

De meeste jongeren zien degenen met wie zij sporten als vrienden. Toch wordt er vaak een onderscheid gemaakt in sportvrienden en ‘gewone’ vrienden. Autochtone jongeren ondernemen meer sociale activiteiten met hun ‘gewone’ vrienden dan met sportvrienden. Onder de etnische minderheden is het activiteiten patroon tussen sportvrienden en andere vrienden meer gelijk. School en de buurt worden als de meest geschikte plaats gezien om vriendschappen te sluiten.

Biesta, G., Dirks, E., Hoeksma, J.B., Schuengel, C., en Stams, G., Sport en sociale integratie; een onderzoek naar de betekenis van sportparticipatie voor de sociale integratie van jongens in de samenleving, Utrecht, 2003.

Dit onderzoek gaat over de invloed van de georganiseerde jeugdsport op de sociale integratie van jongens in de leeftijd van 14 tot en met 17 jaar in vier takken van georganiseerde jeugdsport: voetbal, basketbal, atletiek en taekwondo. De onderzoekers hebben zich beperkt tot jongens omdat die in vergelijking met meisjes aantoonbaar meer kans lopen om antisociaal gedrag te vertonen. Van de deelnemers aan het onderzoek was 35 procent van allochtone afkomst.

De resultaten van dit onderzoek suggereren dat een goede relatie met de trainer, een positief sociomoreel klimaat binnen het team of de trainingsgroep en een sterke oriëntatie op fair play samenhangen met een betere sociale integratie, zowel binnen als buiten de context van de sport. De gunstige invloed van een hoger niveau van sociomoreel redeneren over sportdilemma's lijkt zich te beperken tot sociale integratie binnen de sportcontext. Het team of de trainingsgroep van de sporter, en daarmee ook de trainer die hij heeft, bepaalt zeker 20 procent van het antisociaal gedrag en 13 procent van het prosociale gedrag in de context van de sport. Deze percentages zijn vergelijkbaar met bijvoorbeeld het schooleffect op prestaties van leerlingen, dat geschat wordt op 19 procent.

Met name de individuele kenmerken van de jongens blijken van groot belang te zijn voor het slagen van hun sociale integratie. Daarnaast zijn ook kenmerken van de omgeving van belang. Zo lijkt de sociale integratie van sportende jongens gebaat te zijn bij de aanwezigheid van een trainer die goed met zijn sporters weet te communiceren en die, indien nodig, aanwezig is voor hulp en steun. Verder blijkt een goed sociomoreel klimaat van betekenis te zijn. Een goed sociomoreel klimaat betekent dat clubleden helder met elkaar communiceren en dat onderlinge relaties gebaseerd zijn op wederzijds respect en vertrouwen. Tenslotte is het van belang dat fair play een dominante oriëntatie is binnen het team of de trainingsgroep.

NKS, Voetbal bekennt kleur; een onderzoek onder Venlose voetbalverenigingen naar knelpunten in relatie tot een relatief hoog aantal allochtone leden, Den Bosch, 2004.

Dit rapport van NKS beschrijft het onderzoek naar de knelpunten binnen voetbalverenigingen in relatie tot de allochtone leden. Uit het onderzoek komt naar voren dat het percentage allochtone (jeugd)leden in de verenigingen zeer verschilt. Verenigingen met relatief veel allochtone leden bevinden zich veelal in wijken waar

ook veel allochtonen wonen. Ook sporten allochtonen liever in eigen kring waardoor verenigingen met allochtonen ook allochtonen trekken.

Verenigingen met veel allochtone jeugdleden ondervinden grote knelpunten zoals met vervoer naar uitwedstrijden. Allochtonen en allochtone ouders zijn nauwelijks actief in de sportverenigingen. Verenigingen hebben wachtlijsten voor allochtone jeugdleden, omdat zij naar wat zij noemen 'een gezonde mix' (tussen allochtone en autochtone leden) streven.

De geringe betrokkenheid komt onder meer voort uit culturele verschillen. Allochtonen voelen zich daarnaast in eerste instantie verbonden met de eigen gemeenschap. De inzet voor de Nederlandse voetbalvereniging is hierdoor net een stap te ver. Daarnaast bestaat bij veel allochtonen een verkeerd beeld van de wijze waarop voetbalverenigingen zijn georganiseerd. Vaak wordt gedacht dat de verenigingen gerund worden door professionals en dat door het betalen van contributie aan de 'plicht' is voldaan. Aan de andere kant slagen verenigingen er niet in om allochtonen zich thuis te laten voelen. Zij vinden dat allochtonen zich moeten aanpassen aan de club en er is weinig ruimte voor diversiteit. Dit hangt samen met onbekendheid met de verschillende culturen.

De oplossing voor problemen wordt in eerste instantie zoveel mogelijk binnen de eigen vereniging gezocht. Een enkele vereniging zet allochtone sleutelfiguren in, organiseert voorlichtingsbijeenkomsten en past het kantineaanbod aan. Toch blijken deze oplossingen niet altijd het gewenste effect te hebben. Contacten met allochtonenorganisaties zijn uiterst zeldzaam terwijl deze aangeven graag betrokken te willen worden.

- Verenigingen moeten allochtonen/allochtone ouders voldoende duidelijk maken wat zij van de vereniging kunnen verwachten en wat er van hen verwacht wordt.
- Verenigingen moeten meer aandacht hebben voor culturele verschillen.
- Verenigingen met veel allochtone leden kunnen een allochtonenbeleid opstellen. Het is verstandig om allochtonen daarbij nauw te betrekken.
- De gemeente zou projecten kunnen initiëren om samenwerkingsverbanden tussen sportverenigingen en allochtonenorganisaties te bevorderen.

Daal, H. van, en Keur, R., Sport en multiculturaliteit op zoek naar goede praktijken, Utrecht, 2004 (conceptversie)

In opdracht van Fonds 1818 heeft het Verwey-Jonker Instituut de multiculturele sportwereld verkend. In deze publicatie worden vragen getracht antwoorden te vinden op vragen als; Lukt het om nieuwkomers bij de sportwereld te betrekken? Hoe kan de participatie van allochtonen worden bevorderd? En wordt sociaal kapitaal gecreëerd of liggen er eerder wij/zij-tegenstellingen op de loer?

Een van de (theoretische) veronderstellingen in het onderzoek is dat wij/zij-tegenstellingen gemakkelijk de kop op kunnen steken vanwege de aard van de menselijke natuur. Dat blijkt inderdaad het geval, allereerst bij ontmoetingen op het veld. Teams met allochtone spelers nemen vaak op een relatief felle wijze deel aan sportwedstrijden. Volgens informanten staat die felheid in verband met gekrenkt zelfvertrouwen of een verharding van het

maatschappelijk klimaat. Soms is het versterken van de identiteit dan ook het sterkste motief om te sporten, soms staat de sportieve ontmoeting voorop.

De algemene clubs maken de stap naar interculturalisatie niet altijd van harte. Het valt niet mee om, gedwongen door omgevingsveranderingen, de vertrouwde clubcultuur te moeten prijsgeven. Maar de clubs moeten ook nog eens strategisch op de veranderingen reageren, onder andere door een visie op gemengde sportbeoefening te ontwikkelen. Dat is minder eenvoudig dan het lijkt: weerstanden van oude vrijwilligers die hun clubsfeertje missen, steken de kop op.

Gelukkig kent Nederland enkele veelbelovende praktijken. In zulke clubs vervullen meer geïntegreerde allochtonen een brugfunctie en fungeren ze als adviseur. Sommige clubs schakelen actieve clubleden in als buddy's voor nieuwkomers. Andere creëren nieuwe vrijwilligersfuncties waardoor allochtonen zich kunnen oefenen in een activiteit. Maar al met al zijn goede interculturele voorbeeldpraktijken van sportverenigingen nog slechts mondjesmaat aanwezig. Ze vertonen bovendien een grote kwetsbaarheid.

Veel etnische clubs richten zich vooral op de combinatie van sport en gezelligheid. Ze fungeren als ontmoetingsplaats voor mensen met dezelfde etnische achtergrond (ook niet-sporters). Tegelijkertijd verbreden ze zich, vooral door het opnemen van allochtonen met een andere achtergrond. Zo weten ze de clubidentiteit min of meer te handhaven. Het lastigste voor beginnende etnische clubs is organisatie-knowhow. Zijn de zaken niet goed op orde, dan is dit voor allochtone leden zelfs een argument om de club te verlaten. In de begintijd kunnen deze clubs dan ook niet zonder steun van gespecialiseerde instanties. Etnische verenigingen die al langere tijd bestaan, functioneren goed. De belangrijkste reden hiervoor is dat de leiding van de goed functionerende organisaties is geïntegreerd en erin slaagt knelpunten rond bijvoorbeeld vrijwillige inzet, het betalen van contributie, discipline, of de omgang met andere clubs en instanties, goed aan te pakken. Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat de allochtone leden in etnische clubs eerder betrokken raken bij de organisatie en betere ontplooiingsmogelijkheden hebben dan in algemene clubs .

Multiculturele sportbeoefening is dus niet uitsluitend een kwestie van de deuren openen voor leden uit andere etnische gemeenschappen. Wil een sportvereniging een multiculturele club worden, dan is draagvlak onder bestaande leden onontbeerlijk. Vervolgens is er een visie nodig: wil de vereniging een afspiegeling zijn van een multiculturele gemeenschap, hoe denkt de club over de verhouding tussen het aantal autochtonen en allochtonen? Zo zijn er tal van keuzes te maken: voor informaliteit of kwaliteit, voor gezelligheid of prestatie, voor één sport of een multifunctionele sportvereniging, voor vrijwilligheid of professionalisering .

De onderzoekers hebben tientallen adviezen op een rij gezet waarmee sportverenigingen hun voordeel kunnen doen. De meest aangewezen weg lijkt een projectmatige aanpak en een goede samenwerking met andere organisaties: de lokale politiek, het bedrijfsleven, lokale serviceorganisaties en scholen. De adviezen strekken zich uit over het werven van allochtone leden, zoals het zorgen voor een aantrekkelijk aanbod en het aanbieden van een breder kantine assortiment, tot het opzetten van een

vrijwilligersbeleid en het ontwikkelen van multiculturele organisatiecompetenties. Speciaal wordt er gewezen op de aandacht voor disciplineren: het op schrift stellen van huisregels en de bewaking ervan. Het helpt algemene én etnische clubs het hoofd boven water te houden en de integratie te doen slagen.

Verweel, P., Janssens, J. & Roques, C.: Kleurrijke zuilen. Over de ontwikkeling van sociaal kapitaal door allochtonen in eigen en gemengde sportverenigingen, in: Vrijtijdsstudies, jrg. 23, 2005/4, pp. 7-22.

Veruit de meeste allochtonen die in verenigingsverband sporten, doen dat in een gemengde setting. Sommigen kiezen voor sportbeoefening in eigen kring. In de beleidssfeer wordt de oprichting en instandhouding van organisaties langs etnische lijnen doorgaans negatief beoordeeld. Sportclubs van en voor allochtonen zouden de integratie in de weg staan. Maar snijdt deze redenering wel hout? Is zelforganisatie van allochtonen een barrière voor integratie of juist een opstapje? In dit artikel wordt verslag gedaan van een grootschalig empirisch onderzoek naar de betekenis van de sportvereniging voor de multiculturele samenleving. Het artikel in *Vrijtijdsstudies* loopt vooruit op de eindrapportage die in 2006 verschijnt en gaat behalve over de betekenis van de sportvereniging voor de multiculturele samenleving, met name in op de verschillende manieren waarop de etnische diversiteit in de sport wordt georganiseerd. De sociaal kapitaal benadering van Putnam (2000) vormde het theoretisch kader voor het onderzoek.

De auteurs stellen voorop dat de invloed van het verenigingslidmaatschap op de integratie van allochtonen per definitie moeilijk te isoleren is van andere maatschappelijke invloeden en dat, voor zover er wel een relatie kan worden gelegd, de causaliteit daarbinnen niet goed te bewijzen is. Dat betekent dat het moeilijk is om de betekenis van de sportvereniging voor de maatschappelijke integratie van haar leden aan te tonen. Toch doen de auteurs op basis van hun empirisch onderzoek daarover natuurlijk wel uitspraken. Een nauwgezette registratie, beschrijving en interpretatie van de sociale processen die zich binnen verenigingen afspelen in combinatie met een analyse van kwantitatieve gegevens uit een flankerende grootschalige enquête, maakt aannemelijk dat sportverenigingen een belangrijke functie vervullen in de multiculturele samenleving. Het onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat sportverenigingen een context vormen waarbinnen sociale netwerken ontstaan, normen van wederkerigheid tot ontwikkeling komen en sociaal vertrouwen wordt gegenereerd. In sportverenigingen doen mensen veel kennis, vaardigheden en contacten op die ook buiten de sport van pas komen. Als zodanig fungeren verenigingen voor autochtonen en allochtonen als broedplaatsen voor sociaal kapitaal. En voorzover de beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen over en weer verandert, is dat bijna altijd in positieve zin. De aard van de verenigingen (eigen c.q. gemengd) is relevant voor de functies die zij vervullen voor hun leden, maar de waargenomen verschillen zijn graadueel. Zowel in eigen verenigingen van allochtonen als in clubs waar allochtonen en autochtonen gemengd sporten, wordt door de leden sociaal kapitaal vergaard. De veronderstelling dat allochtonen in eigen verenigingen ‘bonding’ sociaal kapitaal opbouwen en in gemengde verenigingen ‘bridging’ sociaal kapitaal, dient te worden genuanceerd. Er zijn weliswaar accentverschillen, maar in beide typen verenigingen worden beide soorten sociaal kapitaal verworven.

Hoewel er, vanuit het perspectief van de multiculturele samenleving, een voorkeur kan zijn voor ‘bridging’ boven ‘bonding’, is het niet wenselijk om dat (bijvoorbeeld in het sportbeleid) te vertalen in een eenzijdige voorkeur voor gemengde verenigingen. De praktijk wijst enerzijds uit dat gemengd sporten niet uitsluitend resulteert in ‘bridging’ maar ook tot meer ‘bonding’ leidt, en anderzijds dat bij sporten in eigen kring naast ‘bonding’ ook ‘bridging’ aan de orde is.

Los hiervan werpen de auteurs twee vragen op die vooral ook beleidsmakers aan het denken zouden moeten zetten. Ten eerste: is in de (vrijblijvende) sfeer van de vrije tijd het aspect van ‘bonding’ eigenlijk niet van veel groter belang dan dat van ‘bridging’? Maatschappelijke integratie is voor sporters geen motief om zich aan te sluiten bij een vereniging. Als naar motieven wordt gevraagd, wordt gewezen op lichamelijke ontspanning, sociale contacten, sportieve prestaties, conditie, fitheid e.d. Dat het verenigingslidmaatschap kan bijdragen aan maatschappelijke integratie is een prettige bijkomstigheid, een onbedoeld maar positief neveneffect. In het verlengde hiervan kan worden verondersteld dat ‘bonding’ vooraf gaat aan, en in zekere zin een voorwaarde is voor, ‘bridging’.

Ten tweede: resulteert een eenzijdige nadruk op ‘bridging’ in deze sfeer niet alleen maar tot meer ‘bonding’? Verondersteld kan worden dat de integratie van allochtonen en autochtonen zich, zeker in de vrijetijdssfeer, niet of nauwelijks laat forceren. Als verschillen in cultuur en achtergrond van de betrokken bevolkingsgroepen worden genegeerd, zijn de cultuur- en gedragspatronen van de autochtone meerderheid al gauw dominant. Dat kan leiden tot assimilatie, maar ook tot segregatie.

1.3 Sportbeleidsanalyses, -adviezen en -evaluaties

Dienst Welzijn Amsterdam, Van sportstimulering allochtonen naar een ‘diversiteitsbeleid in de sport’, Amsterdam, 1999.

Deze notitie geeft een terugblik op het gevoerde beleid wat betreft de sportdeelname van allochtonen van de gemeente Amsterdam van de afgelopen jaren. Hieruit blijkt dat er nog steeds takken van sport zijn die nauwelijks beoefend worden door allochtonen en dat de instroom van allochtonen in kaderfuncties (betaald en onbetaald) flink achter liggen. Volgens de onderzoeker moeten positieve initiatieven beloond worden en moet er een duidelijke afbakening komen tussen de taken van de centrale stad en de stadsdelen. Daarnaast moeten organisaties beter samenwerken en kunnen sportprojecten op sommige terreinen geïntegreerd worden met andere projecten.

Voor toekomstig beleid zijn er in deze notitie onder andere de volgende aanbevelingen gedaan:

- Het beleid voor sportstimulering allochtonen in de komende jaren vooral inzetten op het versterken uitvoeren van de projecten “nieuwe leden en vrijwilligers”. Onderdelen en methodieken van “nieuwe leden en vrijwilligers” moeten meer worden toegepast in andere (sport)projecten, bijvoorbeeld, Jeugdsport In Beweging en Topscore.

- De themabijeenkomsten voor sportkader over (onderdelen van) het multiculturalisatieproces in de sport, als onderdeel van “Nieuwe leden en vrijwilligers” continueren.
- Allochtonen stimuleren om als kaderlid in de sport actief te worden. Hiervoor passende opleidingen en cursussen aanbieden.
- Stadsdelen, organisaties, sportbonden en –verenigingen die zich inzetten voor het multiculturele karakter van de sport dienen in aanmerking te komen voor een subsidie.
- Een punt van aandacht is de doorstroom van deelnemers aan sportbuurtwerkactiviteiten naar de verenigingssport. Met de stadsdelen moeten betere afspraken gemaakt worden over verbetering van de communicatie en voorlichting, taakafbakening en samenwerking.
- In beperkte mate voortzetten van de organisatorische ondersteuning aan allochtone sportverenigingen, die iets toevoegen aan het scala sportverenigingen in Amsterdam. Continueren van het beleid met betrekking tot startsubsidies voor nieuwe allochtone sportverenigingen.
- Bevorderen dat (aspecten van) sportstimulering allochtonen/intercultureel werk wordt geïntegreerd in bestaande en nieuwe (sport)projecten. Bevorderen van integraal werken.
- De gemeente moet een goed gevarieerd aanbod van sportvoorzieningen in de wijk stimuleren.
- Voor de start van nieuwe projecten dienen concreet meetbare en haalbare doelen te worden geformuleerd. Elk project wordt hierop na afloop geëvalueerd.
- Op basis van een stedelijk (evt. landelijk) toetsingsinstrumentarium moeten geregeld toetsingen met betrekking tot sportparticipatie van allochtonen plaatsvinden.

Heinsius, J. (red), De veelkleurige vereniging; intercultureel organiseren in de sportvereniging, Arnhem, 1999.

In dit boekje staat een stappenplan omschreven om tot een interculturele vereniging te komen, allochtonen te werven en te behouden als kaderlid. Volgens de onderzoeker is er een aantal drempels om vrijwilligerswerk binnen de vereniging te doen. Sommige gelden voor iedereen, andere zijn specifiek voor allochtonen.

Voor iedereen:

- Er bestaat vaak onvoldoende inzicht in de tijd die nodig is om een kaderfunctie te vervullen
- Er bestaat vaak onduidelijkheid over de inhoud van een specifieke kaderfunctie
- Het niveau van een functie wordt nogal eens overschat
- De eigen capaciteiten worden onderschat (bescheidenheid, gebrek aan durf)
- Het werk wordt niet betaald
- Er bestaat onvoldoende inzicht in het nut of persoonlijk belang bij het doen van vrijwilligerswerk (‘wat levert het me op?’)

Specifiek voor allochtonen:

- Veel allochtonen zijn niet bekend met het Nederlandse verenigingsleven
- Veel allochtonen zijn minder vertrouwd met allerlei (Nederlandse) vormen van vrijwilligerswerk

- Allochtonen voelen zich, zeker als eenling of met weinigen, niet altijd even goed thuis binnen een vereniging
- Een gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal kan een beletsel zijn voor het vervullen van sommige kaderfuncties
- Allochtonen draaien in veel gevallen niet zo lang mee in een vereniging en hebben daarom weinig ervaring
- Allochtonen stellen andere prioriteiten, uit economische noodzaak gaat betaalde arbeid voor vrijwilligerswerk, en gaan familiebanden vaak voor vrijwilligerswerk
- Het ontbreekt allochtonen vaak aan voorbeelden uit eigen kring
- Er wordt weinig moeite gedaan om in de kring van allochtonen geschikt kader te vinden.

Het stappenplan intercultureel organiseren bestaat uit de onderstaande stappen.

Vorbereiden:

1. motief bepalen
2. draagvlak creëren
3. analyseren
4. plan van aanpak maken

Plannen uitwerken:

5. Plannen uitwerken en prioriteiten aangeven
6. Planning maken en taken verdelen
7. Kosten ramen en dekken
8. Ondersteuning en samenwerking zoeken

Plannen uitvoeren:

9. Taken uitvoeren en voortgang bijhouden

Afronden:

10. Evalueren

Janssens, J., Beleidsuggesties etnische tweedeling in de sport; een aanzet tot implementatie, 's-Hertogenbosch, 2000.

In het najaar van 1999 is met gemeentelijke sportconsulenten en bondsfunctionarissen van gedachten gewisseld over de bevindingen en beleidsuggesties uit het eerder dat jaar verschenen rapport Etnische tweedeling in de sport. In samenspraak met 'het veld' zijn een drietal aanbevelingen gekozen die in de eerste helft van het jaar 2000 een nadere uitwerking kregen. De activiteiten die in dit verband werden ontplooid alsmede de resultaten van de verschillende beleidsinspanningen, worden in dit rapport beschreven.

Het betreft de volgende beleidsuggesties:

- Om de relatie met allochtone clubs te verbeteren, informatie uit te wisselen, problemen te bespreken en onderlinge samenwerking te bevorderen, zouden sportbonden periodiek rondetafelgesprekken kunnen organiseren met allochtone verenigingsbestuurders.
- Sportbonden en scheidsrechtersverenigingen zouden in scholing en begeleiding van scheidsrechters meer aandacht kunnen schenken aan de omgang met allochtone sporters en teams. Elementen uit het themaprogramma *Arbitrage en allochtonen* zouden kunnen worden ingepast in reguliere opleidingstrajecten. Aspecten daarvan zouden ook verwerkt kunnen worden in periodieke schriftelijke of audiovisuele informatieoverdracht. Er zou meer werk gemaakt kunnen worden van coaching van

- scheidsrechters. Naast, dan wel in plaats van, waarnemers of rapporteurs zouden coaches kunnen worden ingeschakeld.
- Sportbonden zouden richtlijnen kunnen uitvaardigen voor clubs, teams en scheidsrechters die betrokken zijn geraakt bij excessen. Een beknopt overzicht van belangrijke aandachtspunten (verenigingsmaatregelen, rapportage aan de bond, enz.) en mogelijke vertrouwen herstellende maatregelen (communicatie genomen maatregelen, contact met andere betrokken partijen, enz.) kan zijn nut bewijzen.

Het initiatief van de rondetafelgesprekken was een succes omdat besproken onderwerpen op verschillende manieren een vervolg kregen; klachten over arbitrage werden aangekaart met de scheidsrechterscommissie, de verenigingsondersteuner ondervond dat de allochtone clubs de weg naar de KNVB al sneller wisten te vinden, en er zijn bij de betrokken clubs ook enkele cursisten geworven voor de JVSL-opleiding.

De KNVB is aan de slag gegaan om het themaprogramma *Arbitrage en allochtonen* nieuw leven in te blazen. Pogingen om een aansluiting te realiseren bij het project Intercultureel leidinggeven zijn niet geslaagd. De KNCB heeft niet gereageerd op het aanbod om ook in de cricketwereld hernieuwde aandacht te schenken aan het thema arbitrage en allochtonen. Vanuit de NBB (basketbal) daarentegen kwam een spontaan verzoek om t.z.t. een bijscholing voor arbiters over dit thema te verzorgen. Tenslotte is nagegaan of er mogelijkheden bestaan om bij een eventuele nieuwe druk van het in arbitragekringen veelgebruikte boek *Alles onder controle. Mentale en communicatieve vaardigheden voor scheidsrechters en officials* aspecten van interculturele communicatie te verwerken in de tekst. De mogelijkheid blijkt te bestaan maar de tweede druk van het boek is nog lang niet uitverkocht en het is dus maar afwachten of er nog een derde druk komt.

Uit de contacten met de bonden is gebleken dat de clubs van bondswege geen specifieke aanwijzingen krijgen. Verschillende bonden hebben wel de gewoonte ontwikkeld om in ernstige gevallen met de betrokken clubs een gesprek aan te gaan en hen te wijzen op verantwoordelijkheden en consequenties. In het rapport zijn adviezen opgenomen die bonden aan hun clubs en scheidsrechters zouden kunnen geven.

Peper, M., Kleurrijk samenspel: samenwerken aan een praktijkgericht sport en allochtonenbeleid, verslag van de conferentie op 25 januari 1999, Utrecht, 2000.

In dit verslag staan de resultaten van de conferentie 'Kleurrijk Samenspel', die georganiseerd is door FORUM en NOC*NSF. Doel van deze conferentie was om te zoeken naar mogelijkheden om de sportparticipatie van allochtonen te bevorderen. Enkele conclusies staan hier beschreven:

- Het voornaamste probleem bij het geven van voorlichting aan allochtonen is dat het aanbod nog niet goed aansluit bij wat de doelgroep wil. Er moet een flexibeler sportaanbod komen, waarbij het niet alleen om integratie binnen het al bestaande verenigingsleven gaat. Bij voorlichting over sport aan allochtonen is het belangrijk dat er tevoren goed nagedacht wordt over hoe de doelgroep bereikt kan worden. Persoonlijk contact verdient de aandacht, dat is belangrijker dan het maken van folders en filmpjes. Buurthuizen, moskeeën, scholen (ook buiten de schoolmuren) en

- zelforganisaties kunnen een zeer belangrijke rol spelen als het gaat om voorlichting over sport aan allochtonen.
- Binnen de verenigingen moet de discussie in gang worden gezet om meer allochtone kaderleden binnen te krijgen. Pas dan kunnen verenigingen intercultureel worden uitgebouwd. Er dient actief naar allochtone kaderleden gezocht te worden. Enerzijds moet geprobeerd worden om de allochtone sporter zelf langer aan de vereniging te binden, anderzijds dient er een beroep te worden gedaan op de ouders van deze sporters. De ouders moeten actief worden opgezocht.
  - Er zijn verschillende drempels waardoor niet iedereen zich welkom voelt binnen het verenigingsklimaat. De problemen hebben te maken met de verenigingsopbouw, de hang van de huidige vrijwilligers om de eigen cultuur vast te houden, en discriminatie, waardoor het aantrekken van allochtonen moeilijk is. Verenigingen dienen niet enkel op vrijwilligers te draaien, zij moeten trainingen aan kunnen bieden aan het kader, zij moeten iets van verschillende culturen afweten en dit ook laten blijken, en zij dienen allochtonen binnen de vereniging verantwoordelijkheden te geven.
  - Door de visie op sport te verbreden naar sport en beweging wordt de doelgroep vergroot. Als het sportaanbod uitgebreid wordt met in de landen van herkomst populaire sporten, dan zou de participatiegraad kunnen stijgen.

Schelven, W. van, Nieuw kader: allochtonen in kaderfuncties: eindrapportage, Eindhoven, 2000.

Dit rapport bevat de aanleiding, projectdoelstellingen, projectresultaten, en aanbevelingen voor de toekomst van het pilot project ‘nieuw kader’ geïnitieerd door NOC*NSF en NISB, dat tot doel heeft het werven, opleiden en inzetten van allochtoon kader ten behoeve van de georganiseerde sport in Eindhoven.

Omdat de sportverenigingen in Eindhoven kampen met een tekort aan kader, is geprobeerd om de kaderproblematiek terug te dringen door het mobiliseren en opleiden van bestaand en nieuw (met name allochtoon) kader (bestuurlijk en niet bestuurlijk). Daarnaast is geprobeerd om werkplekken binnen de sport te creëren en om het bestuurlijk functioneren te verbeteren binnen sportverenigingen met behulp van de implementatie van een (intercultureel) kader.

Kwantitatief gezien kan gezegd worden dat de doelstellingen van het project zijn gerealiseerd en dat een dergelijk project een zinvolle bijdrage kan leveren aan het terugdringen van het kadertekort en bijdraagt aan de implementatie van intercultureel kaderbeleid binnen verenigingen.

Kwalitatief gezien zijn er ook enkele minder positieve ervaringen opgedaan. Deze liggen onder andere op het terrein waarop uitvoering is gegeven aan de verschillende projectfasen. Ook de wijze waarop de begeleiding en terugkoppeling naar allochtone kaderleden, deelnemende verenigingen en de begeleidingsgroep heeft plaatsgevonden, is niet altijd even vlekkeloos verlopen.

In het laatste hoofdstuk van het rapport worden zeer uitgebreide aanbevelingen gedaan met betrekking tot nieuwe projecten die in andere gemeenten geïnitieerd worden.

Lagendijk, E. (red.), Sociale Integratie; Handboek lokaal jeugd sportbeleid (deel 5), Meppel, 2001.

In dit onderzoek staat de vraag centraal onder welke condities kan jeugd sport bijdragen aan sociale integratie. Er zijn vier lokale projecten geselecteerd en geanalyseerd.

Allereerst is er het project Jeugd sportfonds Amsterdam dat als doel heeft jongeren uit kansarme milieus te integreren in sportverenigingen of sportscholen. Het fonds vergoedt de verenigingscontributie en bijkomende kosten tot maximaal 500 gulden per deelnemer per jaar. Effecten van het fonds zijn sterk afhankelijk van de begeleiding van jongeren. Voor de jongeren is het van belang dat zowel hulpverleners als ouders/verzorgers positieve feedback geven. In Amsterdam vindt deze begeleiding nog onvoldoende plaats door gebrek aan tijd van de hulpverleners en weinig betrokkenheid bij sport van de ouders of verzorgers. Conclusie is evenwel dat een jeugd sportfonds een goed instrument is om kansarme jongeren kennis te laten maken met en deel te laten nemen aan de georganiseerde sport.

Het tweede project is het sportplan Johan de Witt College. Door diverse cursussen aan te bieden en deelname aan toernooien en lidmaatschap van sportverenigingen te stimuleren, wordt getracht zoveel mogelijk jongeren enthousiast te maken voor regelmatige sportdeelname. Door jongeren persoonlijk te benaderen, financiële en sociale drempels te verlagen, goede afspraken te maken en regelmatig contact te onderhouden met diverse sociaal-culturele en sportorganisaties, is een breed buitenschools sportaanbod gegenereerd. Juist de groepen die over het algemeen het minst aan sport doen, zoals allochtone meisjes en 'nieuwkomers', worden door middel van het sportplan relatief goed bereikt. Om het lidmaatschap van sportverenigingen te stimuleren, zijn samenwerkingsverbanden tot stand gebracht met voetbal-, tennis-, en basketbalclubs.

Het derde project is de cursus spel- en activiteitenbegeleiding voor allochtone vrouwen in Enschede. Een van de redenen voor de opzet van dit project is de geringe participatie van allochtone meisjes en vrouwen bij sportieve activiteiten. Uit het onderzoek blijkt dat een goed netwerk in de (Turkse) gemeenschap een pre is voor de werving van cursisten. Tijdens de cursus moet verder rekening gehouden worden met de culturele achtergrond van de cursisten. Direct is dit vooral te merken aan de kledingnormen en de afwezigheid van mannen. Bijna alle vrouwen konden na afloop van de cursus aan de slag als vrijwilliger of arbeidskracht.

Het laatst geselecteerde project is sportbuurtwerk in Nijmegen. Dit project is vooral gericht op sportstimulering van niet of nauwelijks sportende jongeren tot 18 jaar door een regelmatig aanbod, onder deskundige begeleiding, in de eigen wijk te genereren. Op gemeentelijk en wijkniveau is sprake van een integrale jeugd aanpak. Samenwerking vindt plaats met basisscholen, jeugdhulporganisaties en sportverenigingen. De belangrijkste succesfactoren die van belang zijn voor het welslagen van buurtsport zijn:

- Binnen het sportbuurtwerkproject is niet alleen aandacht voor sportdeelname, maar ook voor het aanleren van spelregels en sociale omgangsnormen.
- Tussen verschillende betrokken partners die met de doelgroep jeugd/jongeren verbonden zijn, vindt samenwerking en regelmatig overleg plaats.

- Door middel van een uitgebreide evaluatie is meer inzicht gekomen in de participatiegraad en betrokkenheid bij pleintjes activiteiten en deels in overige integrerende effecten, zoals de impact van het sportbuurtwerk op de veiligheid en leefbaarheid in de wijk.
- Het sportbuurtwerk heeft geresulteerd in een grotere sportdeelname, ook van voorheen niet sportende jongeren. De gewenste doorstroming naar sportverenigingen vindt nauwelijks plaats. Door beter informatievoorziening duidelijke afspraken en een goede registratie kan de doorstroming naar sportverenigingen mogelijk bevorderd worden.

Steunpunt Minderheden Overijssel, Sportparticipatie van allochtonen in Hengelo; resultaten van een quick scan, Almelo, 2001.

Een onderzoek naar sportparticipatie van allochtonen in Hengelo. Uit het onderzoek blijkt dat de deelname van allochtonen in Hengelo aan sport gering is. Velen hebben niet echt behoefte aan sport. Andere niet-sporters ervaren drempels die hen toch wel weerhouden van lidmaatschap van een vereniging. De meeste van die drempels hebben te maken met onbekendheid met verenigingen. Behalve een gebrek aan informatie over sportmogelijkheden, is onduidelijk wat een vereniging inhoudt en wat van leden verwacht wordt.

Het steunpunt voor de minderheden Overijssel is met betrekking tot sportverenigingen en de doelgroep tot de volgende aanbevelingen gekomen om allochtonen te stimuleren om (kader)lid te worden:

Voor gemeenten t.a.v. sportverenigingen:

- Onder de aandacht brengen dat het werven van allochtone leden een andere benadering vraagt.
- Stimuleren van registratie van leden op etniciteit.
- Verenigingen met allochtone leden subsidiëren.

Voor gemeenten t.a.v. allochtone bevolking:

- Op financiële regelingen attenderen die lidmaatschap voor de laagste inkomensgroepen mogelijk maken.
- Dezelfde financiële regelingen voor laagste inkomensgroepen ook t.a.v. sport in sportscholen.
- Mogelijkheid dat gebruiker van deze regelingen rechtstreeks bij gemeente kan aankloppen, buiten wetenschap van vereniging om.
- Ontwikkeling van een kennismakingsaanbod, specifiek voor allochtonen, van diverse sporten voor volwassenen.
- Kadercursussen voor allochtoon kader in de sport stimuleren en faciliteren.
- Als een initiatief voldoende draagkracht heeft en potentie om uit te groeien, dit initiatief ondersteunen.

Voor sportverenigingen t.a.v. sportverenigingen:

- Aandacht voor de drempels die allochtonen ervan weerhouden lid te worden.
- Mogelijkheden creëren voor ‘sporten met vrienden’

Voor sportverenigingen t.a.v. allochtone bevolking:

- Informatieverstrekking: meer bekendheid geven aan sportmogelijkheden in Hengelo, uitleg over de diverse soorten sport, uitleg over verenigingsverband, uitleg over wederzijdse verwachtingen.
- Organiseren van informatieavonden voor allochtone ouders en hen persoonlijk uitnodigen.
- Directe en persoonlijke benadering van allochtone leden voor kaderwerk.
- Kadercursussen voor (nieuw) allochtoon kader en mogelijkheid om in bijv. tweetallen hieraan deel te nemen.

Elling, A. en Klerken, J., Sport en het bevorderen van een gezondere leefstijl onder (kansarme) jongeren, Den Bosch, 2002.

Dit is een verkennende studie, in opdracht van het NISB, naar succes- en faalfactoren en gezondheidseffecten van projecten gericht op het verhogen van een actieve en gezonde leefstijl onder jongeren tussen 12-18 jaar. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de intermedierende factoren sociaal economische status, etniciteit en sekse. De belangrijkste conclusie is dat er op procesniveau weliswaar vooruitgang geboekt is met betrekking tot diverse aspecten van bewegingsstimulering, maar er nog weinig inzicht bestaat in de daadwerkelijke gezondheidsopbrengsten en de effectieve en optimale bereikbaarheid van de groepen met de grootste bewegingsarmoede, zoals allochtone meisjes. Gepleit wordt voor een sterkere focus op individuen en groepen met aan bewegingsarmoede gerelateerde gezondheidsrisico's.

De volgende aanbevelingen met betrekking tot interventies en onderzoek zijn gedaan:

- Richt nieuwe interventies vooral op bewegingsstimulering van weinig en niet-actieve individuen en groepen (bijv. allochtone meisjes), met gedegen voor- en nameting.
- Stel duidelijke prioriteiten. Vaak gaat bewegings- en sportstimulering hand in hand met allerlei instrumentele doelstellingen in relatie tot gezondheid, sociale integratie en jeugdparticipatie. Uit diverse projecten blijkt dat niet alles vanzelf gaat en dat een gebrek aan prioritering uiteindelijk betekent dat er helemaal geen concrete resultaten worden geboekt.
- Zorg voor betere afstemming gezondheid en bewegingsstimulering.
- Stimuleer positieve attitude ten opzichte van sport, beweging en gezondheid door voorlichting en biedt (informatie aan over) laagdrempelige bewegings- en sportmogelijkheden.
- Zoek een goede balans tussen paternalisme en vraaggericht werken. Dat de meeste jongeren plezier beleven aan verschillende vormen van bewegen (en sport) biedt voldoende mogelijkheden om jongeren te laten participeren.
- Toets bewegingsgedrag in plaats van sportdeelname. Het sportgedrag zegt niet voldoende over het totale bewegingsgedrag van jongeren. Het is beter om te vragen naar het aantal keren en/of uren per week/maand dat de jongeren sporten en aan andere vormen van lichaamsbeweging zoals wandelen of fietsen.
- Toets in metingen zoveel mogelijk achtergrondvariabelen en interacties. In veel analyses worden verschillen in onder andere geslacht, etniciteit en opleiding onafhankelijk van elkaar bekeken. Vaak bestaan er echter (complexe) verbanden en interacties tussen verschillende achtergrondkenmerken (vgl DSP, 2000; Elling 2002).

Hampsink, M., Schaap, G., en B. Perrels (red), Handreiking kaderscholing voor kwetsbare groepen; succesvolle ervaringen in de sport met sociale activering, Arnhem, 2003.

Deze handreiking voor gemeenten is bedoeld voor het opzetten van scholingstrajecten voor (allochtone) vrouwen in achterstandssituaties. Speciaal voor deze doelgroep zijn aangepaste cursussen ‘spel- en activiteitenbegeleidster’ ontwikkeld. Door deze cursussen zijn deze vrouwen uit hun sociaal isolement gehaald en in veel gevallen nemen zij nu deel aan de arbeidsmarkt. Na het volgen van een cursus kunnen de vrouwen worden ingezet als trainer, instructeur of sportleidster op het gebied van sport en spel. Het doel van deze scholingstrajecten is om de sportdeelname van (allochtone) vrouwen en meisjes te bevorderen.

De voordelen van specifieke projecten voor allochtonen zijn:

- Met een speciaal project voor allochtonen is het makkelijker om deze groepen te bereiken en zijn ze sneller bereid om deel te nemen.
- Problemen die spelen binnen groepen allochtone worden vaak eerder zichtbaar als uitsluitend leden van dezelfde doelgroep deelnemen aan het project.
- Als deelnemers de Nederlandse taal niet voldoende beheersen, is de drempel lager als er ook andere deelnemers zijn die hun taal spreken.
- Een specifiek project voor allochtonen maakt het mogelijk om andere doelen, zoals ondersteuning bij de opvoeding en het leren van de Nederlandse taal, te integreren in de aanpak.

Nadelen van specifieke projecten voor allochtonen zijn:

- Er is maar een geringe interactie met autochtonen. De allochtone groep zal daardoor minder snel kennismaken met de Nederlandse cultuur. Ook daarom moet het leren van de Nederlandse taal in specifieke projecten extra aandacht krijgen.
- Het opzetten van een specifiek project kan alleen als deze groep groot genoeg is.

In deze handreiking worden verschillende tips en adviezen gegeven voor de opzet van scholingstrajecten voor (allochtone) vrouwen.

NISB, Hé Kleur op!; handleiding voor projectbegeleiders: interculturele jeugdparticipatie bij sportverenigingen, Arnhem, 2004.

Op initiatief van het LOSA (Landelijk Overleg Sport & Allochtonen) heeft NISB in samenwerking met de Gelderse Sport Federatie, de Sportraad Zuid-Holland en de gemeenten Amsterdam en Den Haag ‘Hé, kleur op!; projecten voor interculturele jeugdparticipatie’ ontwikkeld. Deze aanpak, die tot doel heeft sportverenigingen aantrekkelijker te maken voor allochtone jongeren, is met veel succes beproefd bij sportverenigingen in Den Haag, Amsterdam en Nijmegen. Het resultaat van deze aanpak en pilotprojecten is een handleiding voor alle sportverenigingen die met deze problematiek te maken krijgen.

Door actieve participatie kunnen jongeren hun eigen wensen en behoeften aangeven, kunnen ze meedenken en meebeslissen over mogelijke oplossingen en daarvoor mede verantwoordelijkheid dragen. Jongeren leren vaardigheden als onderhandelen en organiseren. Bovendien leren ze dat hun mening telt. Door een diverse groep jongeren

te laten participeren, kan de kwaliteit van de voorzieningen voor alle jongeren worden verbeterd en kan er een betere afstemming plaatsvinden op de behoeften van alle jongeren. Afstemming van het activiteitsaanbod op de wensen en behoeften van jongeren uit de buurt kan leiden tot een grotere deelname van jongeren aan sport- en bewegingsactiviteiten. 'Zonder jeugd geen toekomst'; voor veel sportverenigingen is het binden van jongeren van levensbelang. Daarnaast kan het inschakelen van jongeren helpen om bestaande kadertekorten binnen de sportvereniging op te lossen.

Met 'Hé, kleur op!' wil NISB bevorderen dat jongeren tussen de veertien en achttien jaar deelnemen aan sportactiviteiten en actief betrokken worden bij de opzet en uitvoering ervan. Als jongeren meer invloed hebben op de activiteiten en op de wijze waarop de sportvereniging is georganiseerd, sluit het aanbod beter aan op hun wensen en is de kans op afhaken kleiner.

Sportdeelname en -betrokkenheid

De drie pilotprojecten hebben aangetoond dat Interculturele Jeugdparticipatie niet alleen doeltreffend kan zijn, maar voor de betrokken jeugdteams ook heel stimulerend werkt. Het feit dat zij door het verenigingsbestuur serieus worden genomen en dat zij wel degelijk veranderingen in de club teweeg kunnen brengen, houdt het enthousiasme gaande. De methodiek ondersteunt hen daar ook nadrukkelijk bij. Niet alleen door de concrete opdrachten, maar ook door de training die aan het feitelijke werk voorafgaat. Uit de pilotprojecten blijkt echter ook dat goede, enthousiaste interne én externe begeleiders een belangrijke bijdrage aan het succes leveren. Verenigingen die hun allochtone (jeugd)beleid serieus nemen, zullen dan ook bewust een kaderlid voor deze taak moeten vrijmaken.

PMP & Institute of Sport and Leisure Policy Koughborough University, Studies on education and sport, Sport and multiculturalism (lot 3) Final Report. Brussel, 2004.

In deze studie, verricht in het kader van het Europese jaar van Opvoeding door Sport, wordt voor de verschillende lidstaten van de Europese Unie nagegaan welke rol sport vervult enerzijds in de dialoog tussen jongeren met verschillende culturele achtergronden, anderzijds in de bevordering van de integratie van nieuwkomers.

Op basis van een internationale vergelijking onderscheiden de onderzoekers vijf verschillende modellen die in de beleidspraktijk gehanteerd worden om de multiculturaliteit in de samenleving (en de sport) te organiseren. In drie van deze ideaaltypische benaderingen ligt het accent op diversiteit (interculturalisme, separatisme en pluralisme) in twee andere staat de cohesie centraal (assimilatie en non-interventie).

In de verschillende lidstaten is sport ingezet als middel om

- sociale uitsluiting van etnische groepen tegen te gaan;
- vluchtelingen en asielzoekers te integreren;
- verhoudingen tussen nationale minderheden te verbeteren.

Een aantal beleidsinitiatieven in deze sfeer uit vier grote lidstaten (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland en Polen) wordt geanalyseerd en beschreven. Enkele projecten die met het oog op de Nederlandse situatie mogelijk interessant zijn:

- Les Minguettes Sport Association in Vénissieux, Lyon (3.3.1). Gedragsbeïnvloeding jeugdige sporters en hun trainers door de introductie van nieuwe methoden van coaching met veel aandacht voor disciplineren.
- Association Fête le Mur (3.3.2). Project genitieerd door tennister Yannick Noah, erop gericht om in achterstandwijken blinde muren te benutten als ‘tennisveld’.
- Integration through Sport (3.3.6). Veelomvattend sportstimuleringsproject van Deutscher Sportbund gericht op allochtonen, waarbij ter bevordering van de integratie zogeheten Stützpunktvereine zijn geïntroduceerd, bussen met sportmaterialen de weg op zijn gestuurd en speciale sportkampen zijn georganiseerd.
- Leicester Racial Equality & Sport Project (3.3.8). Zeer ambitieus en veel omvattend project waarin meer dan 40 organisaties en instellingen participeren; o.a. moeder en dochter sportsessies, kadervormingprogramma’s, mediacampagne en ‘pathfinder’ programma’s gericht op meer cohesie in de buurt.
- Sportsmatch (3.3.9). Uit een fonds beheerd door Sport England verdubbelt de overheid commerciële sponsoring van projecten gericht op etnische minderheden.

Aan de verschillende bestudeerde cases worden o.a. de volgende inzichten ontleend:

- Sportdeelname kan leiden tot verwerving van sociaal kapitaal, maar een gebrek aan sociaal kapitaal kan ook sportdeelname in de weg staan.
- Hoewel sport vaak wordt ingezet om de cohesie in de samenleving te bevorderen kan doelgroepenbenadering ook leiden tot benadrukking van eigen identiteit en cultuur.
- Vaak overspannen verwachtingen en veel praktische problemen.
- Veel communicatie en coördinatieproblemen bij betrokkenheid groot aantal partijen.
- Projecten bij sportclubs hebben meer kans van slagen als deze er zelf ook wat bij te winnen hebben.
- Projecten gericht op vluchtelingen hebben eigenlijk pas zin wanneer deze een beetje gesetteld zijn.
- Competitieve sportvormen kunnen spanningen aanwakkeren ipv reduceren en kunnen ook individueel zelfvertrouwen schaden.
- In veel projecten gericht op allochtonen bestaat het gevaar dat alleen mannen worden bereikt.
- Kadervorming in de sport heeft belangrijke effecten buiten de sport
- Goed evaluatieonderzoek ontbreekt vaak. Het beperkt zich meestal tot het proces (aantal deelnemers e.d.). Veranderingen in houding, gedrag, contacten e.d. zelden gemeten. Voorzichtige conclusies. Assumpties van beleidsmakers worden overgenomen.

Janssens, J. et al (eds.), Education through Sport, an overview of Good Practices in Europe. Nieuwegein, Arko Sports Media, 2004.

In het kader van het Europese Jaar zijn in heel Europa good practices van opvoeding door sport verzameld. Deze zijn beschreven in een Engelstalig handboek voor praktisch gebruik.

In het boek passeert een bonte stoet aan praktijkvoorbeelden de revue. In totaal 43 auteurs, afkomstig uit 18 verschillende landen, beschrijven 37 zeer uiteenlopende good practices. Zij gaan in op de achtergronden en de aanpak, op de ervaringen en de resultaten, maar geven ook tips voor beleidsmakers die aan de slag willen om

vergelijkbare projecten op te zetten. Aan de beschrijving van de good practices gaat een meer beschouwende inleiding vooraf over het thema opvoeding door sport. Parallel aan de inventarisatie van good practices is namelijk ook een internationaal literatuuronderzoek verricht waarin de effecten van de sport vanuit opvoedkundig perspectief in kaart werden gebracht. Het boek sluit af met een beknopte analytische slotbeschouwing waarin de theoretische inzichten en de empirische praktijkvoorbeelden met elkaar worden geconfronteerd.

Nadat eerst op grond van de literatuurstudie al is vastgesteld dat het boven elke twijfel verheven is dat de sport opvoedkundige c.q. educatieve mogelijkheden in zich heeft, is deze conclusie nog eens vet onderstreept nadat kennis is genomen van de praktijkvoorbeelden. Want als er één conclusie is, die zich opdringt na bestudering van de good practices die in heel Europa verzameld werden, is het deze wel. Sport kan uitstekend fungeren als een instrument voor allerlei educatieve doeleinden. De verschillende good practices, waarvan hieronder de meest relevante voorbeelden worden genoemd, illustreren dat sport een fenomeen is dat voor velerlei doelen inzetbaar is.

Verschillen in etnische herkomst kunnen in de sport worden overbrugd, zoals in de ijshockeyclub *Icehearts* in het Finse Vantaa waar de coaches zich gedurende 12 jaar aan een bepaalde groep kinderen verbinden en deze sportief en maatschappelijk begeleiden. Sport kan fungeren als een instrument om bijvoorbeeld het zelfvertrouwen op te krikken van kwetsbare jongeren en hen te 'disciplineren'. Zo worden in de Nederlandse projecten *Duziem* en *Sporthal voor een Toekomst* langdurig werkloze jongeren opgeleid en gestimuleerd om sportactiviteiten te organiseren voor daklozen, asielzoekers en andere zwakke groepen. In *Buurtsport Antwerpen* in het bijzonder bij de top *zaalvoetbalvereniging Borgerhout* gebeurt min of meer hetzelfde. Daar zijn negen Marokkaanse spelers tevens buurtsportwerker. Zij fungeren als rolmodel voor de jeugd. Sport kan helpen om jongeren met gedragsproblemen weer op het rechte spoor te krijgen, zoals in de *M-Camps* in Estland waar gebruik wordt gemaakt van elementen uit de militaire opleiding, of terug te leiden naar een opleiding of een baan zoals dat al vele jaren gebeurt in *Opboxen*, het project van vader en zoon Schildkamp in Hoogvliet, of de Belgische variant *Opboksen* in Genk. De uitstraling en entourage van topsport kunnen remedial teaching in buitenschoolse uren veraangename en daarmee de resultaten verbeteren, zoals bewezen wordt in de *Britse Playing for Success* programma's die worden opgezet bij verschillende topclubs uit Premier League. De normen en waarden die in de sfeer van de sport worden ontwikkeld kunnen ook daar buiten een grote geldingskracht hebben. Dat is gebleken uit effectmetingen voor en na de voorstelling *Kop of Munt* die het Nederlandse interactieve theatergezelschap Formaat heeft gegeven bij tal van voetbalclubs. Hetzelfde geldt voor de vaardigheden die in die setting worden aangeleerd, zoals bijvoorbeeld de adequate reacties op uitingen van onverdraagzaamheid tijdens lessen, trainingen, en wedstrijden, die zijn aangeleerd met behulp van het gebruik van de zogeheten Sprechbaukasten van het Duitse project *Contradict*. Maar sport kan ook heel gericht worden ingezet om leerprestaties in de klas te bevorderen, zoals gebeurt in het Ierse *Learning throug Soccer* project waarbij een groep kwetsbare middelbare scholieren naast de gewone vakken ook onderricht krijgen in voetbalgerelateerde vakken.

De ene good practice is overtuigender dan de andere, maar alle genoemde good practices leveren een stukje bewijs voor de stelling dat sport een educatieve meerwaarde kan hebben. Om de meerwaarde van de sport te kunnen realiseren, moet voldaan zijn aan een aantal belangrijke voorwaarden.

Deze kunnen globaal onder drie noemers worden gebracht.

1. Er wordt gebruik gemaakt van de intrinsieke kracht van de sport.
2. De meerwaarde wordt bewust nagestreefd.
3. Er bestaat een gunstig sociaal-pedagogisch klimaat.

De beschreven good practices voldoen allemaal in meer of mindere mate aan deze voorwaarden. Hoe instrumenteel de sport ook wordt ingezet in deze projecten; er wordt effectief gebruik van de intrinsieke kracht van de sport. De deelnemers ervaren plezier aan het sporten en scheppen voldoening uit hun deelname. In alle gevallen zijn de positieve effecten heel bewust nagestreefd. Er zijn in deze sfeer doelstellingen geformuleerd en er zijn voorwaarden gecreëerd die het mogelijk maken om de doelstellingen te realiseren, met name ook in de sociaal-pedagogische sfeer.

1.4 Literatuurstudies en secundaire analyses sportbeleid

Elling, A. en Knop, P. de, ‘Sport integreert’, maar niet altijd en niet voor iedereen, in: Waarden & Normen in de sport, analyse en beleidsperspectief (pp. 131-148), red: J. Steenbergen, A.J. Buisman, P. De Knop en J.M.H. Lucassen, Houten/Diegem 1998.

Dit artikel gaat in op integratie, segregatie en het ‘dubbelkarakter’ van sport. Sport kan bijdragen aan het versterken van sociale binding binnen groepen en het beleven van iemands sociale identiteit. Door met een team samen te werken aan één doel – het winnen van een wedstrijd – is er al sprake van een bepaalde vorm van integratie. Vanuit de principes van de sport geredeneerd zou de selectie van sporters alleen plaats moeten vinden op basis van wedstrijdintrinsieke vaardigheden en daardoor is integratie van personen met zeer verschillende persoonlijke achtergronden mogelijk. In zekere zin vindt ook met de tegenstanders een bepaald integratief proces plaats, omdat niet alleen tegen elkaar, maar ook met elkaar wordt gesport. Tegelijkertijd is er op basis van de eigenheid van sport ook sprake van onderscheiding/discriminatie. Zowel ten aanzien van de uitgangspositie als het resultaat is onderscheid maken namelijk inherent aan wedstrijd sport. Bij wedstrijd sport wordt op basis van fair play-principes gestreefd naar gelijke uitgangsposities, waardoor onderscheid gemaakt wordt in diverse categorieën (sekse, leeftijd, en niveau).

Er kunnen spanningen optreden tussen het streven naar een zo volledig mogelijk geïntegreerd sportklimaat enerzijds en het streven naar vrije keuzemogelijkheden ten aanzien van sportparticipatie anderzijds. Afhankelijk van de mogelijkheden en de

wensen van sporters zelf, kan sportbeoefening zowel een integrerend als segregierend effect hebben op verschillende niveaus.

Krouwel A. en Boonstra, N., Etnische tweedeling in sport en vrijetijdsbesteding?, in Veldboer, L en Duyvendak, J., Meeting point Nederland; Over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie, Boom, Meppel, 2001.

In dit onderzoek wordt een verklaring gezocht voor kwantitatieve en kwalitatieve verschillen in sociaal-culturele participatie van allochtone en autochtone etnische groepen. De onderzoekers veronderstellen dat culturele factoren een rechtstreekse invloed hebben op de mate en het type van maatschappelijke participatie. Dit is te herleiden naar de bevinding dat op volwassen leeftijd vooral sociale factoren ten grondslag liggen aan de sportbeoefening: sport blijkt een belangrijke identiteitsverschaffer. Binnen dat etnisch-culturele domein is naast leeftijd ook sekse van belang om verschillen in participatie en participatiepatronen (de mate van menging) te verklaren. Zowel het actief zijn op zich alsmede het verband waarin men actief is, blijken gebonden aan geslacht. Met name allochtone vrouwen krijgen – door terughoudendheid in de eigen cultuur – minder mogelijkheden om sociaal kapitaal op te bouwen.

Structurele kenmerken zoals inkomen en opleiding spelen vooral een belangrijke rol wat betreft de participatie, het deelnemen aan het maatschappelijke middenveld: hoe hoger het inkomen en met name de opleiding, hoe actiever men is in verschillende organisaties. Dit vaak aangetoonde rechtstreekse verband tussen sociaal-economische positie en de mate van maatschappelijke participatie verklaart de soms hardnekkige verschillen in participatiegraad: voor lagere economische strata zijn er simpelweg financiële barrières voor deelname. De structurele kenmerken zeggen echter veel minder over de vraag met wie men verkeert. Anders gesteld: arme autochtone of allochtone families zullen beiden moeite hebben om de kosten van participatie op te brengen, maar het (sport)verband waardoor ze zullen kiezen zal bijna zeker niet dezelfde zijn.

Campbell, H.W., Vrijetijdsbesteding en culturele diversiteit; vizier op cultuurparticipatie, openlucht recreatie en sport, Rotterdam, 2001

In deze notitie wordt een globaal beeld geschetst van de verschillen en overeenkomsten rond de vrijetijdsbesteding van personen uit verschillende bevolkingsgroepen alsmede van de oorzaken van verschillen in deelname van deze bevolkingsgroepen aan het voorzieningenaanbod ten behoeve van cultuurparticipatie, openlucht recreatie en sport. Tevens worden thema's en vraagpunten verkregen ter evaluatie van bestaand beleid en ontwikkeling van nieuw beleid op het terrein van de vrijetijdsbesteding van personen uit allochtone bevolkingsgroepen in Nederland.

Met betrekking tot sport concludeert de onderzoeker dat de deelname aan verschillende sporttakken niet zonder meer met bepaalde bevolkingsgroepen (culturele sporten) kunnen worden geassocieerd. Toch zijn er een aantal takken van sport waar allochtone bevolkingsgroepen minder dan autochtonen in participeren, zoals typische

wintersporten, volleyballen, wandelsport en wielersport/toerfietsen. Daarnaast zijn er meer allochtonen dan autochtonen betrokken bij bepaalde teamsporten (veldvoetbal, zaalvoetbal) en kennen bepaalde individuele sporten een groter deelname percentage onder een of twee allochtone bevolkingsgroepen, bijvoorbeeld fitness (tweede generatie Turken) en dammen (eerste generatie Surinamers en tweede generatie Marokkanen). De mate waarin deelgenomen wordt aan sport in georganiseerd of ongeorganiseerd verband verschilt ook per bevolkingsgroep. Verschillende sportieve activiteiten die buiten het algemene aanbod vallen worden binnen enkele allochtone groepen beoefend, zoals olieworstelen (Turken), zangvogelwedstrijden (Surinamers) en bon kune (een spel met kaarten door Antillianen/Arubanen). Volgens de onderzoeker zijn dit type activiteiten die nog een kans moeten krijgen zich te ontwikkelen, waardoor het een onderdeel wordt van het algemene aanbod.

De deelname aan sportbeoefening is volgens de onderzoeker afhankelijk van het opleidingsniveau en het inkomen. Een groter percentage hoogopgeleiden is betrokken bij sportbeoefening dan lageropgeleiden. Afhankelijk van de oriëntatie van de hoogopgeleide allochtonen (meer gericht op Nederlandse cultuur of meer gericht op land van herkomst) kiezen zij voor het sporten in autochtone verenigingen dan wel etnisch gemengde verenigingen. Laagopgeleide allochtone sporters en allochtonen met een laag inkomen zullen vanwege een beperkte beheersing van de Nederlandse taal en geringe kennis van procedures in algemene organisaties, vooral via zelforganisaties en het buurthuis/wijkgebouw aan sport doen.

Volgens Campbell behoort sociale integratie via sport spontaan te gaan. Sporten in een etnisch gemengde setting mag niet worden afgedwongen. Uit het onderzoek blijkt dat ruim drietiende deel van de ondervraagde allochtone sporters expliciet aangeeft bij voorkeur in een etnisch gemengde groep te sporten. Een vijfde deel sport liever in eigen etnische sportverenigingen.

Elling, A., Etnische diversiteit in de sportwereld, in Bovend'eerdt, J., Geertzen, R., Koevoets, J. en Loo, H. van der (red), Zorg voor jeugdsport; opstellen over beleid en praktijk (pp75-85). Nieuwegein/'s-Hertogenbosch, 2003.

Dit artikel besteedt aandacht aan (on)bewuste in- en uitsluitingsprocessen in de sport op basis van etniciteit. Elling geeft aan dat verschillen in sportdeelname bij autochtonen en andere etnische groeperingen voortkomt uit het feit dat allochtonen en autochtonen deels verschillende voorkeuren hebben en omdat er sprake is van belemmerende factoren (zoals geloof en inkomen).

Ongeacht sekse of etniciteit hebben sommige jongeren een sporttechnische voorkeur voor prestatie- en selectiegerichte sportbeoefening (wat aansluit bij de traditionele verenigingssport) en tonen anderen een meer sociaal-expressief gerichte voorkeur voor sport met vrienden. Wanneer jongeren bij sportverenigingen alleen of voornamelijk naar vaardigheidsniveau worden ingedeeld en er geen ruimte is voor (etnisch-specifieke) 'vriendengroepen/-teams', lijkt een grote uitval in de georganiseerde sport een logisch gevolg.

Het is van belang steeds te onderkennen dat uitsluitingsmechanismen niet altijd expliciet en bewust zijn, maar vaak onbedoeld en onbewust. Daarom is de bewustwording en reflectie op de wensen en mogelijkheden van verschillende groepen sporters en van verschillende sportorganisaties van belang om samen te werken aan een meer inclusieve sport. De uitdaging daarbij is steeds om mensen in hun gelijk(waardig)heid en verscheidenheid te (h)erkennen: behandel een ander in eerste instantie niet op basis van huidskleur, afkomst of religie, maar vergeet evenmin dat de etnische-religieuze achtergrond veelal wel van invloed is op iemands sociale positie en zijn/haar ervaringen, wensen en mogelijkheden.

Elling, A., ‘We zijn vrienden in het veld’; Grenzen aan sociale binding en ‘verbroedering’ door sport, in: *Pedagogiek*, 2004 (24/4), pp. 342-360.

De sociale meerwaarde die beleidsmakers en theoretici aan sport (verenigingen) toeschrijven is gebaseerd op geïdealiseerde beelden van de traditionele wedstrijd sport. De sociale netwerken in sportteams zijn vaak hecht, maar tegelijkertijd oppervlakkig en breekbaar. Sportieve binding gaat niet alleen gepaard met identificatie en menging, maar ook met onderscheiding en uitsluiting.

Gemengde participatie (bijv. naar etniciteit) draagt niet vanzelf bij tot meer sociaal gemengde affectieve relaties. De mate aan sociale binding en de (mogelijkheid tot) opbouw van sociaal kapitaal over diverse sociale scheidslijnen heen is mede afhankelijk van de persoonlijke instellingen en behoeften en de socialisatie in en de ervaring met sociale omgangsvormen en –normen, sociale identificatie/distantie, vooroordelen en discriminatie. De gezamenlijke liefde voor en goed presteren in een bepaalde teamsport kan leiden tot (tijdelijke) bonding en bridging.

Omdat verenigingsvormen nu eenmaal veelal langs homosociale relaties tot stand komen en hierdoor binding structureren, is het beleidsstreven dat mensen zich bij alle sporten en sportgroepen op hun gemak voelen te hoog gegrepen.

Elling, A., *De Hollandse Dames Zwemclub, de islamitische Waterlelies en de vraag van wie het zwembad is*, in: Hoving, I., Dibbits, H. & Schrover, M. (red) *Veranderingen van het alledaagse 1950-2000. Deel V in de reeks Cultuur en migratie in Nederland*. Den Haag, Sdu Uitgevers, 2005, pp. 227-248.

In dit hoofdstuk laat de auteur zien welke veranderingen de multiculturalisering in Nederland teweeg heeft gebracht in de zwemwereld. Met name de invloed van moslimvrouwen op het gebruik van zwembaden komt uitgebreid aan de orde.

Hoewel zwemmen onder migranten een populaire activiteit is, zijn velen van hen het zwemmen niet vaardig. Van alle Amsterdammers blijkt 11% niet te kunnen zwemmen, noch zwemles te hebben. Dit zijn voornamelijk volwassen Turkse, Marokkaanse en Surinaams/Antilliaanse Amsterdammers. In het waterrijke Nederland wordt zwemles inmiddels echter gezien als een onmisbaar en nuttig onderdeel van de opvoeding: het

vermindert het risico op verdrinking. De meeste autochtone kinderen hebben al leren zwemmen voordat ze in groep 4 of 5 van de basisschool zwemles krijgen. Daarentegen zijn veel allochtone en vooral Marokkaanse en Turkse kinderen na afloop van de basisschool nog niet zwemvaardig, zo toonde onderzoek aan. Vooral omdat het in allochtone gezinnen niet de gewoonte is in water te spelen, omdat ouders zelf vaak ook niet kunnen zwemmen, en zwembadbezoek en privé-lessen voor veel allochtone gezinnen te duur zijn, kampen allochtone kinderen met een flinke achterstand: ze zijn niet ‘watervrij’. Bovendien had het schoolzwemmen – dat geen gemeentelijke verplichting is, maar in alle grote steden wel wordt aangeboden – lange tijd te kampen met problemen als een te korte instructietijd, te grote groepen, en de gebrekkige kwaliteit van de instructeurs. Omdat er tevens enkele dodelijke incidenten waren te betreuren, stemde de Tweede Kamer in 2001 in met een Plan van aanpak zwemvaardigheid, op voordracht van het ministerie van OCW. Gemeenten werden gestimuleerd zorg te dragen voor zogenoemde ‘zwemvangnetten’, al dan niet door middel van het schoolzwemmen.

De factor ‘ethniciteit’ dook dus in de discussies over het zwemmen op, omdat juist de etnische minderheidsgroepen niet konden zwemmen. Maar ethniciteit werd ook een thema binnen de discussies over zwemveiligheid. Groepjes, voornamelijk allochtone, jongens tiranniseerden subtropische zwembaden en veroorzaakten overlast bij bezoekers en personeel. Meisjes en vrouwen werden onzedelijk betast of erger, waardoor het Sloterparkbad in Amsterdam zelfs enige tijd volledig gesloten is geweest. Inmiddels is er een protocol voor gedragsregels in zwembaden opgesteld, hebben de meeste zwembadmedewerkers een cursus conflictbeheersing of assertiviteitstraining gevolgd, geldt in sommige zwembaden een legitimatieplicht, of is er sprake van cameratoezicht.

Vanaf de jaren 1980 startten grote gemeenten aparte zwemlessen voor islamitische vrouwen. De reden achter deze lessen was de wens de meervoudige achterstand van deze groep vrouwen te bestrijden. Ze waren daarom gericht op sportdeelname, maatschappelijke participatie en integratie.

Terwijl ‘zwarte’ zwemmers nog steeds een uitzondering vormen op het (inter)nationale toneel van het wedstrijdzwemmen, weten steeds meer burgers met een migrantenachtergrond de weg naar de zwembaden te vinden, wat ze op hun ‘eigen wijze’ doen. Voor veel islamitische meisjes en vrouwen zijn de ‘reguliere damesuren’ die bij veel zwembaden op het programma staan niet toegankelijk genoeg, omdat er mannelijk personeel en/of publiek aanwezig kan zijn. De islamitisch verantwoorde vrouwenzwemuren hebben geleid tot discussie en onderhandeling tussen bestuurders, burgers, zwembadpersoneel en gebruikers, over onderwerpen als de aanwezigheid van mannen, ‘inkijk’, kleding en kosten. Autochtone meisjes en vrouwen die zich bekeken of onprettig voelen tijdens gemengde baduren, konden eveneens profiteren van de islamitische eis dat er geen mannen in het zwembad aanwezig waren. In veel stedelijke zwembaden zijn de zwemlossen voor moslimvrouwen die door de gemeente waren aangestuurd en gesubsidieerd verdwenen. De laatste jaren vindt steeds vaker integratie plaats met ‘openbare’ damesuren of huren islamitische zelforganisaties zwembaden af voor eigen gebruik. Hierbij is enerzijds sprake van maatschappelijke integratie en emancipatie via sportdeelname en het ‘verenigingsleven’, maar anderzijds voltrekt zich een groeiende segregatie en radicalisering, doordat moslimmigranten zich nu ook in het

zwembad onder geloofsgenoten terugtrekken, en doordat islamitische badtradities en –voorschriften nu strenger worden toegepast. Hoe minder rekening zwembaden tijdens openbare vrouwenuren houden met de wensen van islamitische vrouwen, des te minder etnische menging te water.

Janssens, J. & Elling, A., Nieuwe sporten, nieuwe helden en de populariteit van de panna, in: Hoving, I., Dibbitts, H. & Schrover, M. (red) Veranderingen van het alledaagse 1950-2000. Deel V in de reeks Cultuur en migratie in Nederland. Den Haag, Sdu Uitgevers, 2005, pp. 131-164.

In dit hoofdstuk gaan de auteurs in op de effecten van de toetreding van migranten tot de Nederlandse sportwereld. Er wordt een beeld gegeven van de relaties tussen etniciteit en sportdeelname, -voorkeuren, -verbanden en –beleving.

Heel veel betrouwbare gegevens over de sportparticipatie van migranten zijn er niet. De meeste peilingen betreffen maar weinig migranten bij hun onderzoek, zodat over hun deelname weinig bekend wordt. Waar de groep ondervraagden dankzij extra inspanningen wèl een goede afspiegeling van de bevolking was, was het aantal respondenten per etnische groep vaak zo klein, dat er maar een zwakke basis was om betrouwbare en generaliseerbare uitspraken te doen over de sportdeelname van de verschillende bevolkingsgroepen.

Vast staat dat migranten minder vaak dan autochtonen aangesloten zijn bij sportorganisaties. Ook buiten georganiseerd verband doen migranten minder aan sport. De deelnamecijfers verschillen echter per etniciteit, geslacht en leeftijd. Zo zijn bijvoorbeeld Surinamers en Antillianen vaker lid van sportverenigingen dan Turken en Marokkanen. Vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen en meisjes blijven in sportdeelname ver achter bij de mannen en jongens in die bevolkingsgroepen. Het mannelijke deel van de tweede generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond doet in sportdeelname daarentegen niet onder voor autochtone leeftijdgenoten. Tenslotte stoppen migranten, naarmate ze ouder worden, eerder met sporten dan autochtonen.

Door de komst van migranten zijn relatief kortgeleden verschillende nieuwe takken van sport in Nederland geïntroduceerd die van origine uit andere continenten afkomstig zijn, nauwelijks gemonialiseerd zijn, maar inmiddels ook in Nederland worden beoefend. Besproken worden het Turks olieworstelen, de Surinaamse zangvogelsport en het Afro-Braziliaanse capoeira.

Het sportief-recreatief gebruik van openbare parken, pleinen en plantsoenen is door de komst van migranten duidelijk in omvang toegenomen. Er wordt vooral veel gevoetbald, maar ook andere sporten zoals bijvoorbeeld basketball, volleybal, honk- en softball of cricket worden in de openbare ruimte beoefend. Nieuw is dat natuurlijk niet, maar waar autochtonen voor sport en spel steeds meer gebruik zijn gaan maken van het georganiseerde aanbod, maken migranten in ruime mate gebruik van de laagdrempelige openbare gelegenheden.

Het aloude straatvoetbal wordt vanwege de laagdrempeligheid, de fysieke en ruimtelijke beperkingen en de kleinschaligheid (veel balcontact!) door velen in de voetballerij als

de ideale bakermat beschouwd voor technisch begaafde spelers. In het zogeheten ‘4-tegen-4-voetbal’ propageert de KNVB onder de jeugd een veldvariant van het straatvoetbal. Uit het straatvoetbal is ook een hele nieuwe voetbalvariant ontstaan, die in belangrijke mate door migrantenjongeren tot ontwikkeling is gebracht: panna.

In grote lijnen kan worden vastgesteld dat de multiculturele samenleving de Nederlandse sportwereld in veel opzichten heeft veranderd. Migranten voegden verschillende nieuwe takken van sport toe aan het arsenaal van disciplines en krikten ook het niveau van de sportbeoefening op. Ze brachten nieuwe technieken binnen, of nieuwe stijlen, waardoor het voetbal tegenwoordig bijvoorbeeld met meer flair en virtuositeit gespeeld wordt. Binnen en buiten de bestaande structuren richtten zij hun eigen organisaties op. De ontmoeting van autochtonen en migranten in de sport is bepaald niet zonder strubbelingen gegaan. Hun inbreng wordt door de ontvangende samenleving soms zeer gewaardeerd maar vaak ook geproblematiseerd. Ondermeer cultureel bepaalde verschillen in beleving en spelopvatting zorgen voor misverstand en onbegrip over en weer. Het past in het huidige tijdsgewricht om het accent te leggen op de problemen, maar wanneer de tijd eenmaal zijn heilzame werk heeft verricht, zal vermoedelijk een andere balans worden opgemaakt, een balans die een positief saldo laat zien.

2. Projecten

2.1 Projectenbank NISB – BSI

Allochtone jeugd en allochtoon kader – Weert (0495-575277)

Het project beoogt de instroom van allochtone jongeren in sportorganisaties te verbeteren. Daartoe worden allereerst de wederzijdse verwachtingen van allochtonen en sportverenigingen achterhaald. Op basis daarvan zal de ontwikkeling en uitvoering van interculturele beleidsplannen bij de verenigingen worden ondersteund door een beroepskracht. Alsmede het verbeteren van de deskundigheid van allochtoon kader en het behoud en volgen van dit kader bij de sportverenigingen.

Allochtonen en sport (asielzoekers) – Leek (0594-551515)

Initiëren en uitvoeren van sportstimuleringsprojecten ter bevordering van de sportdeelname van asielzoekers aan sport- en spelactiviteiten binnen sportverenigingen en overige (particuliere) sportaanbieders in de betreffende gemeenten in Groningen waar een Asielzoekerscentrum en/of Aanvullende Opvang is gevestigd. Hierdoor wordt o.m. getracht:

- het verplichte programma 'zinnvolle dagstructurering' nader vorm en inhoud te geven;
- de leefbaarheid op het centrum te verbeteren d.m.v. een breed aanbod van sport- en overige ontspanningsmogelijkheden;
- het verbeteren van de relatie c.q. acceptatie tussen bewoners van het centrum enerzijds en de omwonenden anderzijds.

Het dient als verlengstuk van het beleidsterrein 'gezondheidszorg' binnen het opvangcentrum.

Daartoe worden activiteiten ondernomen gericht op:

- de realisatie van sportcommissies
- inventarisatie aanbod en vraag
- beoordeling deskundigheid
- voorlichting en promotie
- kennismaking et cetera

Bewegingsstimulering overige doelgroepen – Doorn

Het deelproject beoogt een GALM-project op te zetten. Er wordt gestart met een voorlichtingscampagne, vervolgens worden kennismakingsactiviteiten georganiseerd en fittesten afgenomen. Daarnaast worden voor asielzoekers sportstimuleringsactiviteiten georganiseerd. Daartoe worden voorlichtingsbijeenkomsten voor sportverenigingen gehouden, een behoefte onderzoek bij de plaatselijke vluchtelingenorganisatie/ AZC gehouden en demonstraties van diverse sporten weergegeven. Ook is het opzetten van een sportmaterialen uitleen onderdeel van het project.

De veelkleurige wijk – Breda (076-5294650)

Het project beoogt integraal sportbuurtwerk te realiseren, om via sport de sociale integratie en maatschappelijke sportparticipatie van jongeren van alle nationaliteiten te bevorderen. Daartoe wordt een pilot-project opgezet met ondermeer als onderdelen het stimuleren van sportdeelname en het organiseren van cursussen en opleidingen in de sport.

Doelgroep allochtonen – Uden

Het stimuleren van allochtonen aan sport- en bewegingsactiviteiten deel te nemen door kleinschalige kennismakingsprogramma's, algemene bewegingsactiviteiten voor allochtone vrouwen en voorlichting aan sportverenigingen.

Doelgroepactiviteiten – Smallerland (0512-581352)

Aanbieden van activiteiten aan doelgroepen, welke normalerwijze minder aan sport- en bewegingsactiviteiten deelnemen vanwege bestaande drempels. Activiteiten zijn verdeeld naar 4 doelgroepen. Gehandicapten/minder validen: fitnessactiviteiten voor gehandicapten en voetbalactiviteiten voor verstandelijk gehandicapten. Allochtonen: aanbieden naschoolse sportactiviteiten, organiseren van een korte cursus intercultureel sportbesturen en integreren van bestaande voetbalactiviteiten bij een Drachtser club. Ouderen: verdere uitbouw activiteiten "Meer bewegen voor ouderen" Kinderen met een zwakke motoriek: oprichten project Club Extra Drachten.

Doelgroepen – Houten

Wegnemen van drempels om deel te nemen aan sport. Drempels wordt opgevat in de breedste zin van het woord: fysiek, cultureel en psychologisch. De belangstelling is vooral gericht op specifieke groepen met een geringe deelname aan sport, zoals gehandicapten, hanggroepjongeren, islamitische meisjes, kinderen met motorische achterstand en ouderen. Wat er gaat gebeuren is onduidelijk. De sportconsulent gaat op onderzoek uit

Integratie allochtone jeugd MASV – Arnhem (026-3774924)

Het project beoogt de voetbal vereniging MASV te ondersteunen bij de verbetering van het functioneren, zodat de specifieke wijkfunctie ook in de toekomst kan blijven worden vervuld. Daartoe krijgt de vereniging een jeugdsportcoördinator als aanjager.

Integratie- en wijkprojecten – Leiden (071-5165205)

Het project beoogt de integratie van allochtonen te bevorderen via sportverenigingen. Daarnaast wordt in bredere zin de maatschappelijke functie van sportverenigingen ondersteund, waarbij sportvelden benut kunnen worden voor wijkactiviteiten. Gestart wordt met een pilotproject Roodenburg (voetbalvereniging). Ervaringen uit het pilotproject worden benut voor gelijksoortige projecten in andere wijken.

Lokaal Ondersteunings- Stimuleringspunt 'Sport en Spel' (LOS) – Brummen

Er wordt in Brummen een Lokaal ondersteunings- en stimuleringspunt 'Sport en spel' opgericht. Er wordt een consulent ingezet die in eerste instantie onderzoeksprojecten gaat uitvoeren. Een ander doel is het verbanden leggen tussen de terreinen van welzijn en sport om te zorgen dat groepen als ouderen, jongeren, gehandicapten en allochtonen maatschappelijk meer gaan participeren o.a. door deelname aan sport. Verder is het project gericht op het beantwoorden van hulpvragen van sportorganisaties voor ondersteuning op het gebied van vrijwilligers, bestuur, administratie of jeugd. Er worden kadercursussen en themabijeenkomsten aangeboden aan sportverenigingen. Per jaar worden 2 kennismakingscursussen voor verschillende doelgroepen voor jeugd, allochtonen en gehandicapten georganiseerd.

Sport - vrije tijd – Gouda

Het deelproject bestaat uit drie stappen. Ten eerste het geven van een kwaliteitsimpuls aan sportverenigingen door middel van verenigingsondersteuning, gericht op complexe vrijwilligerszaken, het wegwijs maken in overheidsregelgeving, vrijwilligersbeleid en ledenbehoud en -werving. Ten tweede het organiseren van sportactiviteiten voor ouderen, gehandicapten, allochtonen en jeugd. Ten derde innovatie van samenwerking en dienstverlening.

Sport discovery –Rheden

Het doel is de verhoging van de sportdeelname van de jeugd die nu nog weinig sport. Het project richt zich op jongeren van 13 tot 20 jaar en speciaal op meisjes van allochtone afkomst ouder dan 12 jaar. Het programma begint met het werven en opleiden van recreatiesportleiders uit de groep laag opgeleide ouders. Vervolgens worden sportmarkten gehouden waar de doelgroep kennis kan maken met sport. Dan volgt er een kennismakingsaanbod bestaande uit kennismakingscursussen en kennismaken met sporten via de gymnastiekles. Uiteindelijk is het gericht op het werven van nieuwe sporters. Aan de kant van de sportaanbieders vindt gelijktijdig een wervingstraject plaats om aanbod te inventariseren en aan te kunnen bieden aan de nieuwe gegadigden.

Sport en beweging Turkse mensen- Zaanstad (075-6553161)

Het project beoogt de Turkse bevolking meer bewust te maken van het belang van sport en bewegen en ook het actief bewegen in deze doelgroep te bevorderen. Via de allochtone zelforganisaties worden deelnemers geworven voor onder andere:

- bewegingsactiviteiten voor vrouwen;
- fietsactiviteiten;
- zwemcursussen;
- aerobics cursussen;
- zaalvoetbal.

Daarnaast gaat aandacht uit naar kadertraining, opname van sport bij het nieuwkomersproject en de deelname van groepen aan sportevenementen.

Sport in de wijk – Maassluis

Het project bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste 'Breedtesport bevordert de gezondheid'. Doelstelling is de geestelijk en lichamelijke gezondheid van gehandicapten, ouderen, allochtonen en sociaal-economisch zwakkeren te bevorderen met behulp van een aangepast sportaanbod in de wijk. Daartoe worden toegankelijkheidsonderzoeken bij accommodaties verricht en subsidie gegeven aan individuele verenigingen. Ten tweede 'Breedtesport bevordert de sociale integratie'. Doel is de integratie in achterstandswijken te bevorderen door culturele en financiële drempels te verlagen. Er wordt volgens het Handboek Buurt-Sport Spelen gewerkt. Ten derde 'Breedtesport t.b.v. vorming en ontwikkeling'. Doelstelling is jongeren te laten oefenen met normen en waarden door kennismaking met verschillende sporten in de wijk.

Sport voor Marokkaanse jongeren – Bussum

Realiseren van een specifiek sportaanbod voor allochtone jongeren.

Sportbuurtwerk: sport en alloctonen – Roosendaal

De gemeente Roosendaal wil door dit project minimaal 12 sportverenigingen een verenigingsondersteuningstraject en/of een themabijeenkomst organiseren om te komen tot betere integratie van allochtone sporters binnen sportverenigingen.

Sporten voor specifieke doelgroepen – Vlaardingen (010-2484000)

Het project beoogt de mogelijkheden voor aangepast sporten te verbeteren en het sporten van specifieke groepen te bevorderen. Dit geldt bijvoorbeeld voor lichamelijk gehandicapten, verstandelijk gehandicapten, allochtone vrouwen. Om daaraan te werken wordt een fulltime consulent aangesteld.

Sportplan ten behoeve van Alloctonen – Zevenaar

Doelstelling is het bevorderen van deelname aan sport voor alloctonen, het bekendmaken met verschillende soorten sporten en het beoefenen van diverse sporten (waaronder zwemmen). Dit vindt plaats door ten eerste het benaderen van minderheidsgroeperingen, probleemstelling en oplossingsgericht aangeven met oog voor de culturele achtergrond. Ten tweede instructielessen in besloten kring en ten derde activering voor deelname in verenigingsverband en voor vrijwilligerswerk in de sport.

Sportstimulering specifieke doelgroepen – Eibergen

Het deelproject bestaat uit vier onderdelen. Ten eerste het geven van een kwaliteitsimpuls aan het bewegingsonderwijs, gericht op de jeugd. Daarbij worden sport- en spelactiviteiten geïntroduceerd in het kader van de BIOS -methode. Kern daarin is een consulent. Ten tweede het onderdeel samenwerking sport en onderwijs. Het gaat daarbij om het organiseren van kennismakingslessen en om de introductie van het programma Fit en Fun. Ten derde het onderdeel sportstimulering van minder validen en chronisch zieken. Doel is het structureel aanbieden van sportactiviteiten binnen reguliere sportverenigingen. Ten vierde sportstimulering voor alloctonen en asielzoekers, door invoering van het project Meer bewegen voor ouderen, Sport voor ouderen' en door het organiseren van op de doelgroep afgestemde bewegingsactiviteiten.

Sportvangnet – Eindhoven (040-2382855)

Het project beoogt gehandicaptenverenigingen en allochtone groeperingen (financieel) te ondersteunen. Daartoe wordt een sportprofessional ingezet en een budget beschikbaar gesteld om de betreffende organisaties te ondersteunen.

Tijdelijke professionele ondersteuning sportverenigingen – Rotterdam (010-4172934)

Doel van dit project is het bieden van tijdelijke professionele ondersteuning aan sportverenigingen voor het organiseren van de opvang en begeleiding van nieuwe (allochtone) jeugdleden, zodat een nieuwe duurzame relatie tussen verenigingen, nieuwe jeugdleden en hun ouders tot stand wordt gebracht. Dit zal vervolgens leiden tot verbetering van de instroom, opvang en behoud van (allochtone) jeugdleden binnen sportverenigingen.

Verenigingsondersteuning – Hengelo (074-2459729)

Het project kent drie onderdelen.

1. Ontwikkelen van een plan van aanpak om de positie van alloctonen in sportverenigingen te verbeteren.

Daartoe wordt een quick scan uitgevoerd met als subdoelen:

- inventariseren behoefte van allochtone (aspirant) sporters;
- in kaart brengen van belemmeringen die de doelgroep verhinderen om aan georganiseerde sportbeoefening te doen.

2. Experimenten met samenwerking tussen commerciële aanbieders en sportverenigingen. Doel is stimuleren van verbreding van het sportaanbod bij verenigingen, bijvoorbeeld door samen te werken met commerciële aanbieders. Bijzondere aandacht gaat uit naar het betrekken van ouderen bij de vereniging.

3. Uitvoeren van haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om de administratieve organisatie van verenigingen in één hand onder te brengen.

In het onderzoek zal uitdrukkelijk worden gekeken naar de mogelijkheden die de Vrijwilligerscentrale te bieden heeft.

Werving/inzet allochtoon kader en culturele aanpassing – Rotterdam (010-4172934)

Doel van dit project is het bij elkaar brengen van vraag naar en aanbod van allochtone vrijwilligers binnen sportverenigingen. Allochtoon sportkader wordt bemiddeld voor vrijwilligerswerk bij sportverenigingen in Rotterdam. Beoogd resultaat is succesvolle plaatsing van minimaal 50 allochtone vrijwilligers binnen sportverenigingen in Rotterdam en multiculturaliseren 10 sportverenigingen.

Wijksport – Oss (0412-629734)

Het project beoogt een op jongeren afgestemd aanbod van sportactiviteiten in de wijk aan te bieden. Daartoe wordt een onderzoek gedaan onder de jongeren en de jongeren betrokken bij de bepaling van het aanbod. Actieve wijksporters krijgen de gelegenheid een sportkadercursus te volgen. De wijksport wordt zoveel mogelijk bij sportverenigingen geïntegreerd.

Zwemmen voor vooral Marokkaanse vrouwen – Bussum

Gelegenheid voor zwemles en recreatief zwemmen voor Marokkaanse vrouwen.

2.2 Projectenbank NISB – Opvoeding door sport

Avonturenpark op Sportpark de Eendracht – stadsdeel Geuzenveld – Slotermeer, Amsterdam

Het bouwen van een leerplek voor vooral jong, maar ook oud waar avonturen te beleven zijn. Een plek waar mensen, door het overwinnen van hoogtes en hindernissen, hun energie kwijt kunnen, waar zij kunnen samenwerken, waar zij zichzelf kunnen uitdagen, ontwikkelen en vaardigheden kunnen trainen als fysiek bewegen, doelen stellen, verantwoordelijkheid nemen, overleggen, vertrouwen, samenwerken, doorzetten, elkaar ondersteunen... en vooral plezier maken!

De Haagse sporttuin – Den Haag

Het bieden van structureel sportaanbod in een veilig afgeschermd sportomgeving, bereikbaar voor alle achterstandskinderen uit de Schilderswijk. Vergroten van de samenwerking binnen de sportieve driehoek, teneinde kinderen na het basisonderwijs zelfstandig door te laten stromen naar een sportvereniging. Onderwijs structureert, welzijn en vereniging participeren. Ontwikkelen van de hoognodige sociale vaardigheden. Vergroten ouderbetrokkenheid.

De Sportieve School – Nijmegen

De Meiboom en Sportservice Nijmegen willen goed bewegingsonderwijs en kinderen stimuleren tot blijvend sporten en bewegen. Zowel binnen- als buitenschools. Dit willen zij bereiken door kinderen veel en verschillende sporten te laten doen en de school en sportverenigingen samen te laten werken. Fair-play staat hierbij hoog in het vaandel.

Fit met Pit – Enschede

Kinderen op zeer jonge leeftijd (groep 3-4) en hun ouders stimuleren tot een gezond beweeg- en leefgedrag d.m.v. leerlingvolgsysteem (implementatie en borging) extra bewegingsactiviteiten voorlichting aan ouders en kinderen zowel onder als na schooltijd formatie vrij maken hiervoor participanten: Coördinator sport brede school Consulent sportactivering Vakleerkracht LO Sportverenigingen GGD School gericht maatschappelijk werk Ouders Daarnaast wordt er voor de hogere groepen het beweegboekje (beweegnorm) gebruikt en zullen fairplay lessen gegeven worden.

Fysiek mentale weerbaarheidstraining gekoppeld aan sportactiviteiten na schooltijd - Emmeloord

Aanleiding voor het project is de aanzienlijke gedragsproblematiek in de achterstandswijk Revelsant te verbeteren. In dit project ligt een grote mogelijkheid om de kinderen via fysiek mentale weerbaarheids training, in combinatie met kickboks- en karate training, bepaalde maatschappelijke normen en waarde aan te leren. Het is in eerste instantie gericht om het kind inzicht te geven in zichzelf, zelfvertrouwen toe laten nemen, waardoor ze meer eigenwaarde zullen verkrijgen. Vanuit de fysieke insteek, is het sportieve element tevens hulpmiddel en doel tegelijkertijd.

GoForSport - Roosendaal

D.m.v. wijkgericht integraal sportprogramma (onderwijs, welzijn, verenigingen, etc) het bewerkstelligen van sportstimulering, persoonlijke gezondheid, vergroten sociale leefbaarheid in de wijk, toekomstperspectief van de jeugd en het opzetten van een integraal sportinfrastructuur.

Hoezo scheidsrechters te kort? – Ede

Het vergroten van het percentage allochtoon vrijwillig kader dat binnen de sportvereniging, het sportbuurwerk, of in de wijk actief is. Het vergroten van de samenwerking tussen sportbuurwerk en sportverenigingen Het oplossen van het tekort aan scheidsrechters bij verenigingen Achterstadswijken van Ede komen op een positieve manier in de publiciteit

Honkbal als Schakel in de samenleving – Leiden

De doelstellingen voor dit project zijn: aan het einde van het project willen we dat de kinderen en ouders ervaren hebben dat door sport 'beter omgaan met jezelf en een ander', geen loze kreet

is (waarden normen); aan het einde van het project willen we dat door kinderen en ouders ervaren is dat sport niet gebonden is aan grenzen (integratie) - aan het einde van het traject willen we dat het 'thema sporten is gezond' nog eens extra onder de aandacht van de kinderen en de ouders is gebracht (gezondheid).

Jongeren als brug naar de toekomst – Den Haag

Het project, de jongeren als brug naar de toekomst, is gericht op het vergroten van zelfstandigheid, volwaardige participatie, integratie en sociale cohesie van jongeren om zodoende isolement en vervreemding te voorkomen. Dit project is dus van essentieel belang voor jongeren die proberen een weg te vinden in deze maatschappij.

OSB Een sportieve school in Nederland – Bijlmer, Amsterdam

Vernieuwend onderwijs, daar staan wij voor als OSB. Niet alleen ons gewone onderwijs is vernieuwend, maar ook in ons (naschoolse) sport aanbod, vaak in samenwerking met Topscore (een sportstimuleringsaanbod voor 12-18 jarigen in Amsterdam), bieden wij een breed en vernieuwend scala aan activiteiten. In ons aanbod slaan wij meerdere vliegen in één klap: een multiculturele sportoriëntatie met een laagdrempelig aanbod, dat bewegingsarmoede bestrijdt en kinderen de mogelijkheid biedt zich aan te sluiten bij een sportvereniging. Ons aanbod opent deuren die, voor kinderen op onze school, te vaak gesloten blijven. Goed onderwijs moet kinderen motiveren om naar school te gaan. De OSB-werkwijze helpt bij het vergroten van doorzettingsvermogen, het verbeteren van onderlinge samenwerking tussen kinderen en werpt zo zijn vruchten af in de omgang binnen en buiten de klas. Een kind dat goed in zijn vel zit, kan ook beter leren. Met ons aanbod van naschoolse sport sluiten wij aan bij de bovenstaande filosofie. We proberen bij kinderen een actieve leerstijl te stimuleren, waardoor gezondheid, maatschappelijke betrokkenheid en het maatschappelijk welbevinden wordt verbeterd. Ook hier geldt dus weer, een kind dat goed in zijn vel zit, kan beter leren. Ons doel is dat de leerlingen zich bewuster worden van het eigen gezonde sportieve gedrag. We willen dat zij de positieve effecten die sport op de mens hebben een plaats kunnen geven in hun toekomst.

Outdoor Teamdagen – Ede

Jongeren stimuleren tot het verleggen van grenzen, tot actieve deelname en zo tot meer sportdeelname. * Jongeren stimuleren tot samenwerking * Integratie tussen jongens en meisjes uit de wijken Veldhuizen-A en Maandereng. * Intergratie tussen de actieve vrijwilligers uit de wijken Veldhuizen-A en Maandereng. * Gezellige sportieve activiteit voor jongeren uit de beide wijken. De jongeren komen positief in de belangstelling en publiciteit.

Poekoelan Kemajoran, de nieuwe sport voor jongeren – Heerlen

Niet hangen, maar samen sporten Jongeren en hun ouders zijn zich bewust van het belang van bewegen voor hun fysieke en mentale gezondheid Jongeren trainen/bewegen eenmaal per week actief in de eigen buurt op een voor hen aansprekende manier Jongeren hebben op een positieve en respectvolle manier met elkaar contact Het zelfvertrouwen en positieve zelfbeeld van jongeren neemt toe als gevolg van de trainingen, jongeren ontwikkelen meer zelfbeheersing en bewustzijn.

Rasta – Culemborg

Rasta is een sportactiviteit gericht op jongeren. Met sport en samenspel op wisselende locaties, zowel binnen als buiten, worden zoveel mogelijk jongeren bereikt om de sociale samenhang

tussen de verschillende groeperingen te bereiken. Teamspirit, respect, en verantwoordelijkheidsgevoel t.a.v. materialen zijn van groot belang. De jongeren (die lang niet altijd bij een sport vereniging zijn aangesloten), maken kennis met verschillende sporten.

Sport Scoort! – Utrecht

Sport Scoort laat kinderen (4-12 jaar) op allerlei manieren kennis maken met sport. Dichtbij huis of school en er zijn weinig kosten aan verbonden. De sporten worden aangeboden in combinatie met een sportaanbieder. De Sportieve Driehoek (onderwijs-sport-welzijn) zijn belangrijke partners het uiteindelijke resultaat.

Sportactiviteiten in Horizonschool De Poolster - Oss

Versterking van het huidige aanbod van de school en de wijk met sportieve activiteiten; Ondersteuning en werving van ouders, wijkbewoners, docenten. (Sport)verenigingen en andere (vrijwilligers)organisaties bij activiteiten van de Horizonschool Het vergroten van de sociale binding in de wijk; Zinnvolle vrijetijdsbesteding voor jong en oud; Het verbreden van de buurtfunctie van de school specifieke doelstellingen: Verbetering van het huidige imago van 'zwarte' Horizonschool (van een negatief naar een positief beeld) Het bevorderen van het sporten onder zowel sportief actieve jeugdigen als leerlingen die niet of nauwelijks deelnemen aan de reguliere sportactiviteiten; Aansluiting op bestaande sport- en vrijwilligersinfrastructuur; Het in kaart brengen van het beweegpatroon van de basisschoolleerlingen; Bevorderen betrokkenheid van de wijk bij de school; Deskundigheidsbevordering leerkrachten; Kadervorming verenigingen.

Spring op Plein – Heemskerk

Het buitenspelen, bewegen en sporten door schoolgaande kinderen in de wintermaanden stimuleren. Daarbij is ruimte voor presentatie van sportclubs, clinics enz. Ook is het de bedoeling in samenwerking met onderwijs en GGD in aansluiting hierop, aandacht te besteden.

Ster van Noord 2004 – Amsterdam

De doelstelling is deelnemers laagdrempelig kennis te laten maken met een breed spectrum aan vrijetijdsactiviteiten, waarbij gestimuleerd wordt om dit in georganiseerd verband blijvend te gaan doen.

Tussenschoolse Opvang Oosterweide – Gouda

Het doel is om bij kinderen van een basisschool, gevestigd in een achterstandswijk, door middel van sportieve activiteiten de sociale, fysieke en motorische vaardigheden te verbeteren. Deze activiteiten worden tussen de middag gegeven en de groep kinderen bestaat voornamelijk uit kinderen van een allochtone afkomst, met enige achterstand ten opzichte van leeftijdsgenoten.

Verlengde Schooldag Plus – Utrecht

Met dit project willen we bereiken dat de overlast op straat afneemt, door de kinderen kennis te laten maken met diverse sporten. Wij willen daarmee bereiken dat kinderen lid worden van een sportvereniging en zo een betere vrijetijdsbesteding krijgen. Tijdens dit project leren de kinderen sociale omgangsvormen door middel van de sportbegeleider en de ondersteuning van de activiteit door een agoog.

Cool Kids Sport – Arnhem

Het cool kids project biedt leerlingen uit groep 6, 7 en 8, van basisschool Het mozaïek in Arnhem, aan om in hun vrije tijd kennis te maken met een sport keuze. De achterliggende gedachte is om ze hiermee te enthousiasmeren die sport vervolgens ook in hun vrijetijdsbesteding op te nemen.

2.3 Projectenbank NISB – BOS**Sportbuurtclub - Amersfoort**

Om jongeren, opvoeders, scholen, sportverenigingen en welzijnsinstellingen samen te laten werken en zodoende de fysieke en sociale waarden van sport optimaal te benutten, wordt in Amersfoort een sportbuurtclub opgezet. De doelgroep wordt gevormd door kinderen van de groepen 6, 7 en 8 (9-13 jaar). Gezien de samenstelling van de wijken betreft het hier tevens een relatief hoog percentage allochtone jongeren. Het succes van het project dat in 2005 is gestart en doorloopt tot in 2009, moet t.z.t. worden afgemeten aan een groter percentage verenigingslidmaatschappen en kleiner percentage kinderen met overgewicht. Ook de leefbaarheid en veiligheid in de wijken moet vooruit gaan.

Sluitersveld in Beweging - Almelo

Door de samenstelling van een sportarrangement met fysieke, psychologische, organisatorische en morele aspecten wil de gemeente Almelo de sport- en beweegdeelname en het gedrag in het algemeen van kinderen van 4 tot 12 jaar in de wijk Sluitersveld bevorderen en de overlast die zij veroorzaken verminderen.

Het arrangement kent twee programmalijnen:

1. Allemaal actief: o.a. verlengde schooldag, sportkennismakingscursussen, weerbaarheidstraining, vangnet zwemvaardigheid, zomerwijkweken
2. Allemaal gezond: o.a. kookcursus ouder en kind, voorlichting ouders over gezonde voeding en bewegen, schooladoptieplan

Een BOS-coördinator draagt zorg voor de uitvoering van het project, bewaakt de organisatorische en inhoudelijke samenhang tussen alle projectonderdelen en is aanspreekpunt en verantwoordelijk voor het project.

Kanaleneiland in beweging en Hoograven Sportwijk - Utrecht

Deze projecten zijn gericht op een verhoogde deelname van jongeren aan sport en toeleiding naar sportverenigingen. Via sport wil men achterstanden in Kanaleneiland en Hoograven op gebied van gezondheid en veiligheid bestrijden. Dit wordt gerealiseerd via drie arrangementen:

1. Verbreden van het aanbod aan anders georganiseerde sport in de wijk
2. Verbreden van de sportverenigingen
3. Verbreden van de functie van de voorzieningen.

Het BOS-project richt zich op het versterken van de samenhang tussen de projecten en reguliere sportactiviteiten, de voorzieningen en de samenwerking tussen de verschillende organisaties. Om de stap naar sportverenigingen te verlagen, krijgen sportverenigingen een grote wijkfunctie. Naast het faciliteren van sportactiviteiten zullen zij dan via de BOS-impuls zich meer gaan richten op educatieve en sociaal culturele activiteiten. Sportkantine en sportvelden worden

volgens de BOS-makelaars op deze manier een (sportief) trefpunt in de wijk waar ontmoetingen tussen allochtoon en autochtoon, jong en oud kunnen plaatsvinden.

Door sport- en buurtorganisaties en scholen beter te ondersteunen op zowel organisatorisch als voorzieningenniveau, wordt een breed sportaanbod gerealiseerd voor jeugd van 6 - 16 jaar.

BSLIM! - Groningen

In de Indische buurt – De Hoogte is ruim 50% van de kinderen van allochtone afkomst, het hoogste percentage van de hele stad. Er wonen veel éénoudergezinnen en de inkomens zijn over het algemeen laag. Ook Beijnum-Oost is een wijk met grote problemen op het gebied van criminaliteit, onveiligheid, drugsoverlast, allochtonenproblematiek en armoede.

Sportbeoefening is in deze wijken geen vanzelfsprekende keuze voor vrijetijdsbesteding.

Sportbeoefening is ook niet altijd mogelijk. De BSLIM-projecten willen dit veranderen met een gecoördineerde aanpak van het sportbuurtwerk, voortgezet onderwijs/vmbo en de diverse sportverenigingen. Doel is de betrokkenheid, normen en waarden en zinvolle vrijetijdsbesteding voor jeugdigen zo te bevorderen dat problemen op het gebied van onderwijs, opvoeding en gezondheid zullen verminderen. Acties die worden ondernomen zijn o.a. het opzetten van whoznex-teams, het uitbreiden van het sportactiviteitsaanbod (sportclinics, wijkspordagen, sportinstuiven, kennismakingsactiviteiten sportverenigingen, interculturele toernooien), profilering vensterschool als sportieve school, aansluiting bij jongerenfestival, samenwerking met topsportclubs en samenwerking met spijbelaarsopvang.

3. Nabeschouwing

In de nieuwe sportnota van het kabinet worden de thema's sociale binding en integratie zwaar aangezet (VWS, 2005). Vooral in relatie tot de maatschappelijke integratie van allochtonen worden van de sport belangrijke impulsen verwacht. "Sport is een uitgelezen ontmoetingsplaats voor iedereen. (...) Sport biedt allochtonen en in het bijzonder de jeugd onder hen veel mogelijkheden om zich een plaats in de samenleving te verwerven." De sport, zo lezen we, heeft "specifieke kenmerken" die kunnen worden benut "om volwaardig burgerschap na te streven", maar omdat er achterstanden in sportdeelname zijn wordt een programma *Meedoen allochtone jeugd door sport* aangekondigd. Dat programma moet enerzijds de bestaande sportinfrastructuur toegankelijker maken, en anderzijds allochtone jeugd en hun ouders stimuleren tot deelname aan sport, respectievelijk actieve betrokkenheid bij sportorganisaties. Het optimisme dat de nota predikt, is opmerkelijk, vooral ook tegen de achtergrond van een eerdere nota van hetzelfde ministerie uit de jaren tachtig (WVC, 1986). "Integratie in de sport is al geen gemakkelijke zaak. Sport als vrijetijdsactiviteit biedt weliswaar de gelegenheid om met mensen met een andere culturele achtergrond in contact te komen, maar voorziet evenzeer in de mogelijkheid om juist die contacten af te houden. De gesignaleerde behoefte aan sport in eigen kring maakt dit duidelijk. Het nastreven van integratie in de Nederlandse samenleving kan nooit het hoofddoel van een sportbeleid voor minderheden zijn. Zo'n sportbeleid doet er goed aan zich in eerste instantie te richten op het bevorderen van de sportdeelname door leden van etnische en culturele groeperingen en daartoe de voorwaarden te scheppen."

Hoewel we inmiddels twintig jaar verder zijn, lijkt dit inzicht nog altijd waardevol want de verwachtingen en ambities met betrekking tot de inzet van sport als middel voor integratie worden niet zondermeer gerechtvaardigd door de beschikbare kennis en ervaring op dit vlak. In zijn bronnenonderzoek ten behoeve van de parlementaire commissie die het integratiebeleid onder de loep nam, stelde het Verwey-Jonker Instituut vast dat er over de omvang en ontwikkeling van de sportdeelname onder allochtonen geen landelijke gegevens beschikbaar zijn, dat er betrekkelijk weinig onderzoek is gedaan naar de effectiviteit van het sportbeleid in deze sfeer en dat, voor zover zich wel resultaten aftekenen, de hooggestemde verwachtingen getemperd moeten worden (Tweede Kamer 2003-2004, 28 689, nr. 11). De voorliggende inventarisatie van publicaties en projecten wijst in dezelfde richting.

De kennis en inzichten m.b.t. de sportdeelname van allochtonen en de integrerende werking die daarvan uitgaat, zijn inderdaad tamelijk beperkt. Niettemin kunnen op basis van lokale surveys en meer kwalitatieve studies, die in dit rapport zijn samengebracht, wel bepaalde patronen in sportdeelname worden onderscheiden en kunnen ook enkele meer algemene trends en inzichten worden geformuleerd. Zo is het bijvoorbeeld wel duidelijk dat de tweede generatie allochtonen meer aan sport doet dan de eerste generatie, dat mannen meer sporten dan vrouwen, jongeren meer dan ouderen, Surinamers en Antillianen meer dan Turken en Marokkanen en dat deze bevolkingscategorieën allemaal hun eigen specifieke sportprofiel hebben. Over de andere, kleinere, categorieën allochtonen is minder bekend. Zij geven hoe dan ook een heel gevarieerd beeld te zien. Sociaal-economische en ruimtelijke factoren versterken de etnische component. Allochtonen zijn gemiddeld genomen lager opgeleid en hebben een lager inkomen dan autochtonen en juist deze aspecten correleren sterk met de sportdeelname. Allochtonen wonen ook vaker in achterstandwijken waar minder (goede) sportvoorzieningen en -organisaties zijn.

Het opkrikken van de sportparticipatie van allochtonen, zo leert de onderzoeksliteratuur ons verder, is een kwestie van lange adem. Snelle successen zijn niet te verwachten. Om sportdeelname van allochtone vrouwen en meisjes te stimuleren is het van belang om gebruik te maken van bestaande netwerken in de allochtone gemeenschap. Ook allochtone jongens en mannen vinden sociale relaties (vriendenteams) belangrijk, maar pleidooien om eigen verenigingen en/of teams te ondersteunen, vinden weinig steun.

Een breed buitenschools sportaanbod kan een middel zijn om allochtone jongeren, met name ook meisjes aan het sporten te krijgen. Maar vanuit de schoolsport is, evenals vanuit het sportbuurtwerk, de doorstroming naar de verenigingssport problematisch. Samenwerking en afstemming tussen buurt, onderwijs en sport wordt vaak bepleit maar komt in de praktijk moeilijk van de grond. Good practices zijn nauwelijks voorhanden en zo er al successen gemeld kunnen worden, blijken deze vaak kwetsbaar te zijn.

Als allochtonen de drempel naar de vereniging weten te nemen, verloopt hun inpassing in clubverband vaak moeizaam. Er zijn weerstanden te overwinnen en er is veel misverstand, onbegrip en miscommunicatie. Uitsluitingsmechanismen die in de georganiseerde sport bestaan, worden vaak onbedoeld en onbewust in stand gehouden maar missen hun uitwerking niet.

Voorlichting aan en bewustwording van het verenigingskader is belangrijk, maar laat zich niet eenvoudig organiseren. Het (autochtone) kader staat er niet altijd voor open. Opgebouwde kennis en inzichten verdwijnen door verloop van kaderleden. Noch van ervaringen uit het verleden, noch van andere verenigingen, lijkt heel veel te worden geleerd. Hoe lastig deze weg ook is, het lijkt de enige die bewandeld kan worden. Ook kadervorming onder allochtone leden en/of ondersteuning door meer geïntegreerde allochtonen die een brugfunctie kunnen vervullen, kunnen in dit verband effectief zijn.

Integratie is nog een stap verder dan participatie. Waar participatie in de sport voor allochtonen nog steeds alles behalve vanzelfsprekend is, kunnen de goedbedoelde pogingen om diezelfde sport heel expliciet en instrumenteel te benutten in het kader van de maatschappelijke integratie, hun doel gemakkelijk voorbij schieten. Het lijkt raadzaam om de aandacht vooralsnog te concentreren op de bevordering van de sportdeelname en de opleiding en voorlichting van het sportkader. Dat zijn noodzakelijke voorwaarden voor een meer instrumenteel gebruik van de sport. Maar dat niet alleen. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de sport(vereniging) een context vormt waarbinnen sociale netwerken ontstaan en sociaal kapitaal wordt verworven. In die zin kan sportdeelname ook impliciet al zeer bevorderlijk zijn voor de maatschappelijke integratie van zijn beoefenaren.